
TRANSILVANIA

(Buletin de tehnică culturală.)

Organizarea activității culturale.

De **Dr. Iuliu Moldovan.**

Educația masselor populare este un atribut în primul rând al inițiativei particulare, organizată în societăți culturale. Rolul statului nu poate fi altul decât de a sprijini, supraveghea, îndruma și coordona acea activitate, ferindu-se de orice măsuri sau influențe, care ar putea stânjeni libertatea de acțiune, inițiativa creatoare și elanul societăților de cultură. Aceasta însă nu înseamnă, că societățile pot să acționeze după bunul lor plac. Libertatea de acțiune este limitată de interesele superioare ale țării și națiunii, care interese nu indică numai limitele, care nu pot fi depășite, dar și direcțiunea în care urmează a se desfășura în mod principal activitatea culturală. Faptul mai departe, că atribuim inițiativei particulare rolul principal în răspândirea culturii în masele populare, nu înseamnă că această activitate ar fi de importanță redusă pentru stat și pentru evoluția prosperă a neamului. Noi credem din contră, că importanța ei este covârșitoare, nu numai prin cunoștințele utile pe care le răspândește, ci îndeosebi prin creierea și menținerea acelei solidarități, acelei discipline morale și naționale, care singură poate să fie busola regulatoare spre binele neamului, a gândurilor și faptelor tuturor. Dar nu rutina, funcționarească, nu legi și porunci impuse pot să ducă la acel rezultat. O acțiune sistematică, cuprinzând toată țara și adresându-se îndeosebi tineretului și țărănimii,

o acțiune de ridicare a nivelului cultural și moral trebuie să facă astfel, ca din sufletul tuturor, din convingerea lor să plece acele îndemnuri și porunci diriguitoare ale vieții noastre, atât individuale, cât și naționale. E vorba deci de o educațiune cuprinzătoare, generală, în scopul salvării intereselor obștești, naționale.

Pentru a corespunde acestei chemări, inițiativa particulară se poate organiza sau în forma de societăți mici locale, sau ca societăți mari cu o activitate cuprinzătoare, generalizată, sau ca societăți mari, specializate pe probleme și în sfârșit ar exista și posibilitatea unei singure organizațiuni culturale din inițiativă particulară pe întreaga țară. Este evident că societățile mici culturale de interes local, oricare ar fi importanța lor pentru satisfacerea exigențelor culturale limitate și oricare ar fi numărul lor, nu pot să contribuie decât foarte puțin la atingerea scopului urmărit de noi. Ele pot să devină o primejdie atunci când se înființează în număr prea mare în aceeași localitate, fără să miștând energiile și pierzând din vedere scopul principal al organizației noastre culturale, integrarea organică și disciplinată a eforturilor diferențiate, spre asigurarea prosperității firești a neamului. Dar dacă acest scop nu poate fi atins prin ființarea de societăți prea multe și prea mici, fără legăturile organice între ele, și dacă credem greșită încercarea de a începe organizarea culturală prin crearea întâi, de mici societăți culturale, locale, izolate și fără asigurarea unei ierarhii a răspunderii, competenței și a mijloacelor, tot așa de greșită considerăm încercarea de a crea întâi un organism central pentru întreaga țară și de a proceda la organizarea descentralizată prin ordine, scrieri, conferințe, prin delegați și comisiuni, oricare ar fi competența și elanul lor. Inițiativa particulară se naște în sufletele doritoare de a se angaja la muncă și jertfă pentru binele obștesc. O idee, un program, o mobilizează și în jurul ei se grupează elementele atrase prin scopul urmărit și dornice de a-și cheltui surplusul de energii pentru același scop. Această grupare și organizare va fi cu atât mai ușoară și solidaritatea se va stabili cu atât mai repede, cu cât o tradiție comună, suferinți și bucurii mai apropiate, fapte și

idealuri comune din trecut, virtuți și gânduri identice au pregătit terenul pentru o mai ușoară înțelegere. Factorul acesta sufleteș este de o covârșitoare importanță nu numai în ce privește ușurarea asocierii, dar și privitor la menținerea eforturilor solidare la un nivel superior, nivel asigurat și prin dorința de emulație, de afirmare locală și îndeosebi regională. Regionalismul acesta creator, dornic de a contribui la binele țării cu ce are mai bun din comorile de însușiri firești acumulate prin lupte și jertfe din trecut, comori specifice fiecărei provincii, acest regionalism, dornic de a respecta și asimila ce este bun în alte regiuni, de a căuta și aprecia însușirile superioare ale fraților de pretutindeni și nu de a căuta și critica, ce este rău, trebuie stimulat și cultivat pentru a-și putea da maximum de contribuție spre atingerea scopului, pe care-l urmărim cu organizația noastră culturală.

Iată pentru ce credem că societăți mari culturale, de fiecare provincie una, după modelul „Astrei” noastre, trebuie create și un program comun, larg destul, pentru a nu stânjeni inițiativa și independența necesară, trebuie să permită și să stimuleze integrarea eforturilor acelor societăți spre scopul unic urmărit. Deasupra acestor societăți regionale trebuie creat un organ central de sprijin și coordonare, compus în primul rând din reprezentanții acelor societăți, în scopul de a asigura în mod optimal aceea integrare a eforturilor diferențiate pe provincii, senatul cultural preconizat în proiectul organizării culturale al dlui Ministru Gusti. Cerem deci nu o singură asociațiune pe întreaga țară cu regionale în fiecare provincie, ci asociațiuni independente provinciale, născute local, colorate în toată activitatea lor de specificul regional, și cari vor prinde cu atât mai adânci rădăcini în sufletul poporului și vor da cu atât mai îmbelșugate roade, cu cât creșterea lor va fi mai acomodată ambianței sufletești și cerințelor etnice din aceea regiune, pe cari trebuie să le reoglindească și reprezinte în modul cel mai perfect posibil.

Organizarea unei atari societăți regionale poate foarte bine să fie similară cu aceea a „Astrei” noastre, cu un comitet central, despărțăminte pe județe sau plăși și cercuri

culturale în comune. Programul de muncă în cadrele largi ale statutelor, se va fixa și modifica potrivit cerințelor vremii și îngăduinței împrejurărilor în așa fel, ca inițiativa locală în cercuri culturale și despărțăminte să aibă toată latitudinea, de a-și da în felul propriu local maximum de contribuție la opera comună. Pentru a putea însă sesiza cerințele locale și regionale, pentru a nu risipi degeaba energia și muncă, va fi necesar să se cunoască necesitățile culturale. Anchete și studii vor trebui să dea informațiunile pe baza cărora se va alcătui programul de muncă variat după cerințele locale, dar același pentru toți atunci când e vorba de atingerea scopului general al organizațiunii. Iar pentru punerea în aplicare a acestui program va trebui să emane de la centrul societății îndrumarea tehnică necesară. Acest scop trebuie să-l îndeplinească un organ special al societății după felul secțiilor literare și științifice ale „Astrei“.

Indiscutabil și covârșitor de important este rostul societăților sau așezămintelor culturale centrale cu raza de acțiune pe întreaga țară, având scopul de a aprofunda și reprezenta probleme speciale ale răspândirii culturii în masele populare. Așa cum în mic secțiile societăților regionale sunt îndrumătoarele tehnice ale activității pe teren, pe care o completează și sistematizează, așa acele așezăminte centrale, dispunând de competențe și mijloace speciale, vor putea avea rostul important de a îndruma, întregi și perfecționa munca societăților regionale. Ele nu vor trebui să dispună de organizațiuni descentralizate până la comună și nu vor avea în nici un caz rostul de a dubla sau concura activitatea societăților regionale. Acestea trebuie să le revină conducerea și răspunderea exclusivă a activității culturale generale, în regiunea lor, angajându-se la o strânsă și rodnică colaborare bisericile naționale, societățile și așezămintele culturale centrale, organele oficiale și orice organizațiune, al cărei concurs poate sporti rodul muncii lor.

Principiile expuse mai sus au fost puse în discuțiune și cu ocazia formulării definitive a proiectului de lege al dlui Ministru Gusti care și cu această ocazie, ca și tot-

de-auna, a acordat „Asociațiunii“ noastre toată atenția D-sale binevoitoare. Am crezut util, ca și organele noastre descentralizate să cunoască acele principii, cari reprezintă opinia conducerii de azi a „Astrei“, din cari principii reiese: 1. că noi considerăm societățile culturale regionale, ca cele mai potrivite pentru organizarea răspândirii culturii în masele populare, 2. că „Astra“ în consecință nu crede util, a-și extinde raza de acțiune permanentă și asupra altor regiuni, oferindu-și însă totdeauna cu drag tot concursul experienței sale la inițierea, organizarea și buna funcționare a altor societăți regionale, 3. că societățile și așezămintele culturale centrale, cu raza de acțiune pe întreaga țară pot avea rostul de a îndruma, ajuta și întregi în ramura preocupărilor lor speciale, activitatea societăților regionale și în sfârșit 4. că suntem hotărât pentru crearea unui organ central (senat cultural), care să îndrumeze și coordoneze activitatea pe terenul educației poporului și să ușureze prudent integrarea tuturor forțelor organizate în domeniul educației poporului spre supremul scop urmărit: „menținerea vie și întărirea veșnică a poporului nostru“.

---

† Alexandru de Mocsonyi.

De **Dr. Gh. Preda**,
vice-președinte al „Astreii“.

Știm că o națiune sau un popor nu se poate face cunoscut și nu poate fi considerat că trăește prin propria sa forță intelectuală și spirituală, decât numai dacă-și crează o cultură proprie și o istorie plină de fapte glorioase.

Paginile pline de glorie ale trecutului și cultura sunt acele care dau posibilități contemporanilor și posterității să judece personalitatea și forța sufletească a națiunii și să pună în justă valoare, faptele antecesozilor.

Mai știm că un neam se arată cu atât mai demn de el însuși, cu cât știe să aprecieze și să evidențieze, atât în viață, cât și după moarte, meritele oamenilor vrednici de laudă.

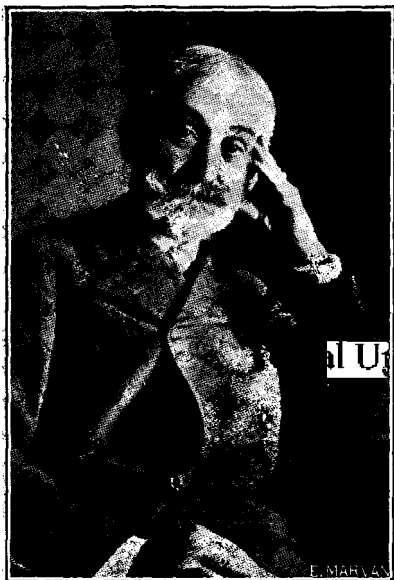
Cum întreaga activitate din viața marelui binefăcător al neamului, Alexandru de Mocsonyi, a fost depusă pe terenul cultural și național, „Astra“ a crezut de bine ca la împlinirea celor 25 ani dela moartea aceluia ce-a fost președinte activ și onorific, să-l onoreze memoria așa precum merită.

De altfel memoria lui Alexandru de Mocsonyi este și rămâne eternizată în sufletul nostru și al urmașilor, prin contribuția laudabilă ce a adus-o istoriei poporului ardelenesc din epoca respectivă și prin operele ce ni le-a lăsat.

Ocrobind dezvoltarea culturii românești, apărând cu demnitate onoarea și drepturile poporului român (destul de asuprit în acele vremuri), ajutând moralicește și materialicește ridicarea atâtor intelectuali la locul pe care-l merită, Alexandru de Mocsonyi a adus cea mai largă contribuție la sportrea forțelor intelectuale și morale ale națiunii românești din Ardeal și la transmiterea de fapte demne de el, demne de străbunii săi.

Dacă cu ocazia acestei comemorări, alții vor cristaliza mai bine în mintea Dv. activitatea din diferite domenii ale vieții acestui mare bărbat al neamului, să-mi fie permis prin câteva momente din viața pe care a consacrat-o „Astrel” noastre culturale, să evidențiez calitățile și personalitatea sa culturală.

La adunarea generală a „Astrel” din Lugoj 1896, I. Micu Moldovan referindu-se la modificarea titlaturii „Astrel”, din „Asociația Transilvană” în „Asociațiune”, a rostit o cuvântare din care extragem următoarele cuvinte: „Acesta este primul pas ce-l face „Asociația” scoborînd coastele munților și înaintînd spre marginile extreme ale tărîmului ocupat de neamul nostru”.

La acestea, Alexandru de Mocsonyi răspunde, în numele bănătenilor, printr'un înălțător discurs, din care menționăm următoarele fraze: „Simțit-am cu toții că adunarea aceasta are să fie un eveniment de mare importanță pentru năzuințele și interesele noastre culturale.

Prin aceasta se dărîmă un zid de despărțire între frații de același neam, setoși de aceeași cultură. „Asociația” noastră în această adunare, se desbracă de caracterul ei provincial, se proclamă principiul solidarității naționale pe teren cultural. Noi pricepem cu toții că pentru un popor, luptă mai nobilă decât lupta pentru cultura sa proprie, nici că s'ar putea închipui. Dar aceasta nu este o luptă sângeroasă, o luptă cu foc și cu fier, nici o luptă pentru interese meschine. Este o luptă cu armele cele mai nobile ale minții și inimii, pentru idealuri mărețe și neperitoare”.

La 22 Septembrie 1901, Adunarea generală a „Astrei“ din Sibiu alege prin aclamație ca președinte pe Alexandru de Mocsonyi.

Prezentându-se în ședința extraordinară a comitetului din 27 Oct. 1901 și arătându-se conștient de starea sa de boală, cu modestia ce-l caracteriza spune: „Am sentimentul că din cauza morbului (boalei) nu voi putea corespunde așteptărilor celor legate de persoana mea. De îndată ce am aflat că sunt luat în combinație, m'am adresat amicilor mei cu rugămintea să aflu altă persoană mai potrivită pentru ocuparea scaunului președințial. În fața însă a imperativului categoric manifestat, în fața votului adunării generale, simt datoria de a mă pleca cu tot respectul. Fac rezerva că de îndată ce mă voi convinge că interesele asociației vor suferi prin insuficiența puterilor mele, simt voi cere permisiunea să mă retrag“.

Alexandru de Mocsonyi prezidează multe alte ședințe ale comitetului și chiar atunci, când împrejurările îl împiedecă să vină la centrul „Astra“, totuși prin idelle și sfaturile sale înțelepte transmise dela distanță, însuflă exemplul de muncă, cinste, devotament și abnegație pentru toți ceilalți membri. El a răspândit din comoara minții și sufletului tot ceea ce bunul și cultul naționalist poate da naștunii sale și de aceea el rămâne ca un premergător și contribuitor al zilelor mărețe de dezrobire și unire a noastră.

În timpul când a fost președinte a ajutat „Astra“ cu sume însemnate de bani. A reprezentat-o demn ținând în diferite ocazii mărețe discursuri. Cu un astfel de discurs deschide și adunarea generală dela Oravița la 12 Septembrie 1902. În acest discurs, dânsul accentuează odată mai mult asupra scopului înalt al „Astri“, prin promovarea culturii naționale, singura cultură demnă pentru neamul românesc.

În 24 Octombrie 1903, Alexandru de Mocsonyi simțindu-se din ce în ce mai obosit înaintează comitetului demisia sa prin o scrisoare cu următorul conținut: „Onorat Comitet Central! Precum o știe onoratul comitet central în urma *stării slăbite a sănătății mele* — spre viul meu regret — deja de mult nu mi-a fost posibil a împlini agendele mele

ca prezident al Asociațiunii; și după ce nici pe viitor nu am prospecte mai bune, cu părere de rău mă văd îndemnat a mă retrage din acest nobil oficiu, care mi-a servit spre mare distincțiune.

„Nu mă pot concedia de D-Voastră fără a da expresiune de o parte bucuriei mele asupra avântului ce-l luase Asociațiunea, îndeosebi de când a extins sfera activității sale peste întreg poporul român de sub Coroana Sf. Stefan, de altă parte dorinței mele ca activitatea ce o dezvoltă Asociațiunea în împlinirea înaltei sale misiuni culturale să devină din an în an tot mai rodnică, spre binele material și moral al poporul român din patrie.

Mă recomand A. de Mocsonyi.
Birchiș, 24 Octombrie n. 1903.

Demisia a fost transmisă unei comisii, iar comitetul central decide să-l propună adunării generale ca președinte de onoare.

Deși plecat din postul de președinte activ, Alexandru de Mocsonyi continua a se interesa și a ajuta „Astra”. Astfel împreună cu Zeno de Mocsonyi dăruiește muzeului „Astrei” 24.000 coroane. Binevoiește apoi să dăruiască portretul său care este așezat în sala festivă a comitetului.

Dacă la aceste sumare date cu privire la activitatea lui Alexandru de Mocsonyi în cadrul „Astrei” mai adăugăm rolul covârșitor în viața bisericii ortodoxe în special a diecesei Caransebeșului, munca depusă pentru cauza românească ca deputat în anii 1865, 1869, 1872, 1874; numeroasele și importante discursuri la debaterile diferitelor legi și reforme, sprijinul material și moral atâtor intelectuali ieșiți dela țară, cât și pentru creșterea institutelor de credit (în special „Albina”) și mai presus de toate valoroasele sale lucrări publicate în „Almanahul României June” (Viena 1883), în „Rumänische Revue” (1888), sau în volum separat, precum este: „Religiune și Știință” (studiu tipărit sub auspiciile „Astrei”) și apoi adnexul la acest studiu cu scrisorile adresate Dr. lui F. Savtcki, înțelegem că Alexandru de Mocsonyi nu era numai omul nobil, generos, naționalist și demn, dar

omul cult în înțelesul larg al cuvântului, omul cu care Țara Românească și în special Bănatul se poate mândri.

Este drept că poporul român a fost poate cel mai încercat în suferințe și chinuri, dar nu a fost un alt popor cu un trecut mai glorios ca al lui, căci prin luptele, jertfele și sacrificiul atâtor vieți, a atâtor oameni de seamă, s'a ajuns să trăim liberi și pentru vezi stăpâni asupra celor ce constituie un drept al nostru.

Astăzi când brăul unirii încinge frupurile noastre românești; astăzi când prin comemorarea acestui mare român și prin cuvintele rostite, ne-a fost dat să privim o clipă îndărăt, la drumul străbătut de el și de alți înaintași, la greutățile biruinței lor; astăzi cred că putem vedea mai lămurit ce avem de făcut în viitor și în fața acestui mauseleu în care zac osemintele lui Alexandru de Mocsonyi, în memoria faptelor lui, ca și în memoria faptelor atâtor ascendenți buni patrioți, putem să ne luăm angajamentul sufletesc: de a întări cât mai mult acest brâu al unirii noastre și umăr la umăr, cot la cot, să lucrăm la continuarea și împodobirea operei la care ei au adus o contribuție atât de mare.

Să sperăm că în viitor, neamul românesc va fi lipsit de neplăceri ce i-ar impune sacrificii identice celor făcute de înaintași și contemporani, totuși dacă împrejurările ne-ar sili, atunci să avem veșnic înaintea ochilor, oglinda vieții acestor luptători, oglinda vieții lui Alexandru de Mocsonyi și fiecare dela locul său condus de aceeași idee a dezvoltării culturii proprii, de ideea libertății, dreptății și adevărului, să lupte și să se sacrifice pentru triumful acestor idei, căci numai astfel neamul nostru poate fi apreciat și respectat.

Asociația culturală „Astra“ se închină cu respect memoriei marelui dispărut cărui a fi păstrează veșnică admirația și recunoștință.

Din vremuri grele.

Un episod.

Intrarea în „activitate“.

De **Dr. Alex. Valda-Voevod.**

După moartea Drului Ioan Raftu a urmat la președinția partidului Național-Român, Gheorghe Pop de Băsăști. În comitetul de conducere fusesem optași patru membri ai tineretului: I. Mantu, A. Vlad, N. Comșa și eu. Activitatea partidului era redusă la minim: presa și lipsurile ei. Aceasta însemna: îngrijirea, cum să se acopere deficiențele, care rezultau din editarea ziarului „Tribuna“, a întregirii sumelor confiscate din cauțiunea care trebuia să fie de 10 mil de florini, susținerea în temniță a redactorilor condamnați, cât și a familiilor acestora.

Comitetul era tot mai rar convocat. Prin cazuri de moarte și demisii numărul membrilor, din 25 scăzuse la 15. În urma stăruințelor generației tinere, a fost însărcinată o comisie de 3, ca să elaboreze un statut de reorganizare și un anteproiect de program, spre a-l supune viitoarei conferințe naționale (congres).

Mantu, Vlad și eu mine alcătuiau acea comisie.

Tovarășii mei mi-au încredințat mie lucrarea.

După ce o terminasem, ne-am întâlnit la Blaj, la Mantu, și discutând o noapte, am căzut de acord asupra subtilităților stilare programatice, ale postulatului de drept-public constituțional, prin care ceream: „garantarea instituțională a recunoașterii națiunii române, ca unitate etnică politică“... Statutul de reorganizare, supus de mine, a fost primit în bloc, fiind chestie „de bucătărie“...

Astfel totul ar fi fost în ordine — pe hârtie. Ne lipseau numai cetele organizate și disciplinate, pe care trebuia să le conducem la luptă, spre a realiza, biruitori, postulatele noastre de drept-public constituțional. Aducând la cunoștință presidentului Gh. Pop de Băsăști („badea Gheorghe“), că totul e gata, m'a chemat la sine și, aprobând expunerea, ce i-am făcut, a convocat comitetul la Sibiu.

Din 15 membri nu s'au prezentat decât 8 înși: Pop de Băsăști, Vasile Lucaciu, Dumitru Ciufa, Valer Branișce,

Nicolae Comșa, Aurel Vlad, Șt. C. Pop și cu mine. Pop de Băsăști deschizând ședința, mi-a dat cuvântul, invitându-mă să expun planul de reorganizare al partidului, rămânând ea, după ce vom fi reorganizați, să discutăm modificarea programului.

Mi-am început referatul, arătând *cari* sunt stările statistice și de ordin național și social, în diferitele județe. După vreo 10 minute am ajuns să subliniez că: „dacă, prin urmare, vom dispune în fiecare județ de *un* bărbat devotat cauzei naționale, care, apucându-se de lucru cu râvnă și devotament“... În acel moment am fost întrerupt de D. Ciuta: „nu vei găsi!“ Branișce ședea în fața mea. Iși fuma cu liniște sticlea țigăreții, privind-mă cu un zimbet de adânc-simțită compătimire.

Fără a mă lăsa impresionat am continuat: „totul depinde, repet, ca să găsim 25 de bărbați, cari să se angajeze“...

Ciuta, din colțul lui: „nu găsești!“

Branișce, cu zimbetul milei pe față, dădu curs unui mic râs sarcastic.

Totuși, nu am cedat. „Ar fi să pierdem ori ce nădejde în viitorul nației, dacă nu am găsi acest număr modest de bărbați, gata de jertfă..“

Ciuta, din nou: „nu îi găsești!“

Branișce continuă să zimbească, confirmând: zădarnică trudă, iluzii deșerte! Atunci eu, care, după atâta muncă, mă vedeam în fața unui scepticism de neînving, m'am adresat presidentului: „Bade Gheorghe, după ce în trei rânduri Ciuta m'a întrerupt, stăruind că totul e zădarnic, că nu vom găsi 25 de bărbați, cari să se apuce de muncă, iar Branișce, cu cel mai elocvent zimbet, a confirmat aceeași convingere și *nimeni nu a contrazis*, nici chiar dta, solidarizându-vă astfel cu toții cu părerea lor, că nu este nimic de făcut, renunț la cuvânt; vă mulțumesc pentru mandatul cu care m'ați onorat și declar că, împreună cu prietenii mei, vom acționa pe viitor, în cadrele partidului, dar neoficial, conform judecății noastre“.

Pop de Băsăști a stăruit să continue.

Am refuzat. Pe când îmi strângeam notițele, Badea Gheorghe a închis ședința și am plecat cu toții la cafe-

neua românească. Așezându-ne cu Aurel Vlad la o masă, dânsul începu să cetească ziarul „Pesti Hirlap“.

Deodată îmi întinse foaia: „Iată, a murit deputatul de Dobra: Lázár. Trebuie să-ți put candidatura. Nu mai putem sta în amorțeala aceasta“.

I-am răspuns că, dupăce dânsul a fost inițiatorul propagandei pentru participarea partidului nostru în luptele parlamentare, tot *lui* îi revine și datoria și onoarea de a candida.

Am căzut repede de acord.

Aducând la cunoștință lui Gh. Pop de Bășăsti hotărîrea noastră, dânsul a declarat că, stînd partidul pe baza hotărîrii conferenței naționale, de a observa pasivitatea față de alegerile pentru Cameră, dânsul nu-și poate da asentimentul oficial. Personal nu are nimic în contră, nu crede însă în posibilitatea reușitei. (Prin câte lupte electorale nu trecuse bătrînul! Cunoștea toate greutățile, de cari noi nu ne făceam, pe atunci, nici măcar cea mai slabă idee)

Ne-am oferit, împreună cu Vlad, demisia din comitet, fiind în fața unei incompatibilități. Bătrînul însă ne-a murstrat: „Stați numai la locul vostru! Cu cine aș mai lucra dacă voi patru înși ați ieși din comitet?“

— „Dar incompatibilitatea...?“

— „Las' că vom găsi o formulă și pentru aplanarea incompatibilității...“

Și astfel, candidând Aurel Vlad, am intrat în lupta electorală.

Alegătorii erau puțini, mai puțini decât astăzi, d. e. la o alegere de senatori, pentru consiliile comunale. Nu era votul secret. Vlad era atunci un avocat tinerel, necunoscut, numai cu renumele de mîncător de unguri. Guvernul nu-l tubea, nici prefectul.

Contracandidatul lui Vlad era un fruntaș al partidului dela putere, totodată un protejat al guvernului.

Totuși, Vlad a putut fi ales atunci.

Vă întrebați cum de a fost cu puțință?...

Metodele electorale s'au mai perfecționat dela 1903.

Necesitatea culturalizării masselor.

Technica culturală.

De **Ion Agârbiceanu.**

În multe țări ale Europei propaganda culturală în masele mari ale poporului a ajuns la o intensitate necunoscută înainte de războiul mondial. S'au înființat ministere separate în acest scop, propaganda culturală intrând în atribuția Statului. Se dezvoltă grabnic o tehnică a acestei propagande, după studii ce se fac în vederea celor mai potrivite metode. Se pregătește un personal special, pus în slujba propagandei culturale. Motivele care au determinat această preocupare sunt mai multe. Noi vom fixa aici numai două, de importanță principală.

Întâiul: Popoarele, în lupta de azi pentru existență, au nevoie de tot mai multă energie. Vieța vegetativ națională, redusă la puterile tradiției și a forțelor spirituale moștenite, nu mai e suficientă nici pentru păstrarea patrimoniului național — sub toate formele lui, — cu atât mai puțin poate da asigurări pentru creșterea și întărirea lui. Energia națională din statică trebuie schimbată în dinamică, în putere nu numai să reziste, ci să acționeze conștient, să creleze. Azi și în viitor, lupta vieții, lupta pentru a păstra un loc sub soare pentru poporul tău, se desemnează tot mai crâncenă.

Evoluția vieții sociale ca și economice e tot mai rapidă, cu întorsături neașteptate. Omul viitorului trebuie să fie tot mai treaz, tot mai deștept, mai gata de încordare și de luptă.

Cu cât se perfecționează și sporesc mijloacele civilizației, cad obstacolele puse de spațiu și de timp în lupta de concurență a popoarelor. Biruința va fi a celor mai bine înzestrate. Și înzestrate, nu în câteva mii de indivizi reprezentativi ai unui neam, ci în masele lui mari.

Pentru viitor nu se mai desemnează lupte individuale, ci colective. Și anume, nu a unei clase, ci a marilor colectivități: popoare, regiuni, continente.

Deci, cât mai multă energie activă în toți fiii unui neam, cât mai bogată înzestrare, prin creșterea spiritualității unui popor. Această energie și înzestrare spirituală nu o poate însă da decât *cultura*. Cultura în înțelesul de creștere a puterilor spirituale prin luminarea intelectului, prin lămurirea și directivarea sentimentelor creatoare și înfrânarea celor destructive, prin nobilitarea simțirii, prin educarea voinții și formarea caracterului. Omul conștiu de țința lui, de puterea lui, de drepturile și datoritiile sale, ca individ, membru al societății și al neamului din care face parte.

Pentru ajungerea la acest nou tip de om, mai evoluat, s'a crezut, după războiu, în cele mai multe țări, că școala oficială nu mai ajunge și s'a început marea operă a culturalizării extrașcolare.

Al doilea motiv care a determinat această activitate intensă după războiu, credem a fi primejdia rapidel extensiuni a mijloacelor de civilizație în toate straturile unui popor.

În vorbirea comună și adeseori și în scris, civilizație și cultură sunt termeni cari se confundă și se substituie. Deși, fără nici un temei real.

Cultura are ca țință creșterea spiritualității noastre. Mijloacele ei sunt spirituale: educație, școală, religie, științe, artă. Pentru a te cultiva e nevoie de a asimila, prin muncă și stăruinți îndelungate, materialul ce ți-l oferă mijloacele culturii.

Civilizația e folosirea uneltelor de muncă, iscodite de cultură, pentru a-ți face traiul mai ușor și mai plăcut.

Oricare om care dispune de bani poate ajunge la mijloacele de civilizație, fără nici un efort propriu. Cine are, dă banul și cumpără: haină modernă, casă luxoasă, automobil, aeroplan.

Cultura nu o poți cumpăra dela fabricant sau din prăvălie. Ea nu se câștigă decât printr'un efort individual. Ea pretinde asimilare.

Un om de mare cultură intelectuală și sufletească poate fi lipsit de cele mai bune achiziții ale civilizației, dacă n'are parale. Un negru din Africa, încult, dacă e bogat se poate bucura de toate creațiile culturii — adică de uneltele civilizației.

Și aici e primejdia modernă: Civilizația poate deveni dușmana culturii sau chiar să o înghită.

Armele civilizației puse în mâna omului incult se pot întoarce împotriva lui însuși. Omul necultivat ajutat de armele civilizației poate face neasemănat mai mult rău decât cel necivilizat. Cu o secură de piatră, cu un paloș, ori chiar cu o armă, nu se poate face atâta rău ca ajutat de o mitralieră, de o bombă explozibilă. O revoltă într-o regiune lipsită de drumuri de comunicație rapidă, nu e atât de primejdioasă ca într'un ținut brăzdat de căi ferate.

Cu alte cuvinte: civilizația e la îndemâna tuturor cari au mijloace materiale. Cel lipsit de adevărată cultură, ajuns în posesiunea mijloacelor de civilizație, pot ajunge primejdioși pentru ei și pentru alții.

Bunurile materiale însă sunt pe cale a fi repartizate tot mai egal între oameni. Clasele muncitorilor cu brațul câștigă azi uneori mai mult decât intelectualii. Marile proprietăți se destramă. Marile capitaluri, se prăbușesc. Cel foarte bogat sau foarte săraci, sunt tot mai puțini.

Așa că celor mai mulți le rămân mijloace pentru a se bucura de achizițiile civilizației. Cel cult și cel incult călătoresc laolaltă cu trenul; automobilul e la îndemâna tuturor, cinematograful etc.

Se poate chiar observa un rapid progres al civilizației, pe când culturalizarea înaintează greu. Acea cere mijloace bănești, aceasta eforturi spirituale. Și, ce e mai grav: oamenii cari dispun de mijloacele civilizației nici nu cred că mai e necesar să și câștige și o cultură adevărată. Se mulțumesc cu civilizația. Și lumea-i pune nu numai în rândul oamenilor civilizați, ci și culti.

Astfel civilizația poate spori în detrimentul culturii. Și aceasta e desigur o primejdie.

Pentru că folosirea uneltelor civilizației nu crește intelectul, nu nobilitează inima și sentimentele, nu educă voința, nu sporește energia creatoare, ci cel mult puterea consumatoare a omului. Omul civilizat, dar lipsit de cultură, poate recădea în barbarie. Iar în mâinile barbarului, armele civilizației moderne pot ajunge pur destructive. Pentru că ele vor fi folosite după îndemnul instinctelor primitive, egoiste, nu după porunca spiritului ridicat la nobleță prin cultură. Din acest al doilea motiv și din cel

amintit la început — necesitatea unei energii tot mai mari în lupta vieții — credem că se dă, după războiu, atâta importanță în țările din apus, propagandei culturale.

Destigur pe lângă aceste două cauze, evidențiate de epoca noastră, mai sunt și altele permanente: veșnica năzuință a omului de-a se ridica din instinctualitate la autonomia conștiinței, fără care nici o bună și dreaptă organizație socială nu se poate concepe și nici o evoluție spre bine. E cu puțință și o a treia pricină de actualitate: fundamentale schimbări care se proiectează și unele încearcă a se înfăptui în structura popoarelor și a Statelor, — toate făcând apel la masele mari ale popoarelor. De multă vreme nu s'au mai aruncat în omenire lozinci așa de tulburătoare, ca după războiu: bolșevismul, desființarea regimului parlamentar, fascismul, hitlerismul.

Pentru a putea diseca și pătrunde aceste nouă îndrumări în viața popoarelor, e nevoie de omul educat, cultivat, care să nu se lase condus de aparențe, de lozinci incendiare, ci de rațiune și bunul simț.

Armătura aceasta internă nu ne-o poate da, în masele mari, decât cultura în înțelesul ei cel adevărat.

Știința scrisului și a cititului, rezultatul esențial de până acum al școlii primare, se adevărește tot mai mult a fi de o minimă importanță în comparație cu adevărata cultură a intelectualului, a inimii, cu educarea voinței și formarea caracterului. Alfabeteii incuși se dovedesc, la toate popoarele, mai nefolositori și chiar mai primejdioși decât analfabeteii care sunt înzestrați cu cultura dictată de mintea și inima necoruptă a omului.

* * *

În lumina acestor considerații se va înțelege și mai ușor necontentita muncă și stăruință a „Astrei” în culturalizarea masselor. Cu rezultate mai mici sau mai mari, după împrejurări, după oameni, după mijloacele materiale ce i-au stat la îndemână, „Astra” n'a pregetat a merge pe drumul acesta nici în anii când atâta lume nu-i mai înțelegea rostul, nici când oameni rău intenționați depreciau munca ei.

Stajul nostru național a avut și are mari greutăți de ordin financiar-economic, pentru a putea lua în mână, — ca în alte țări — întreaga operă de culturalizare extrașcolară

a masselor poporul. Deși, în timpul din urmă, s'au gândit și cei din fruntea conducerii noastre la o organizare a acestor opere. Și până atunci și chiar pe lângă aceea, organizarea când se va înfăptui, „Astra“ va trebui să lucreze în această direcție, care e determinată de însăși ființa și ținta sa.

Iată pentru ce conducerea „Astrei“ s'a gândit că, cu orice jertfe, ar trebui să pună în mâna acelor care se în-deletnicească cu propagarea culturii în popor, un *buletin de tehnică culturală*, făcând un început modest în coloanele revistei „Transilvania“.

Se proiectează a se da în paginile acestui buletin o licoană cât mai fidelă a activității desfășurate de „Astra“ în des-părțământele sale. Un rezumat al activității culturale a celor-lalte societăți similare, pentru îndemnul împrumutat la muncă și pentru creșterea optimismului atât de necesar la con-ducătorii intelectuali, văzând relațiile în domeniul culturalizării masselor. Se vor da conferințe populare model și îndrumări de ordin tehnic în legătură cu apostolatul cultural etc.

Buletinul se va tipări într'un număr restrâns de exem- plare, fiind destinat în primul rând conducătorilor despăr- țământelor „Astrei“, membrilor comitetelor, acelor care sunt factori activi în propaganda noastră culturală, voind să le vină în ajutor în greaua lor misiune prin rezultatele expe- riențelor practice dobândite până acum. În acest scop sunt rugați toți conducătorii despărțământelor să se îngrijească a ne trimite la redacția „Transilvaniei“ în Sibiu, rapoarte despre orice activitate dezvoltată în cadrele „Astrei“. Să se semnaleze realizările la care s'a ajuns, piedecile ce se pun în calea propagandei culturale în diferite regiuni. Să se arate necesitățile diferitelor ținuturi cu arătarea dome- niilor în care ar trebui să stăruie propaganda culturală a „Astrei“. Metodele care ar trebui întrebuintate, cele ce ar trebui evitate, — în temeiul experienței de până acum.

Până când va ajunge și Statul român să se poată în- griji de organizarea și tehnica culturii în masele mari, până când vom avea bărbați anume pregătiți și mari mijloace tehnice pe care numai o politică culturală a Statului le pot da pentru țara întreagă, „Astra“ face acest modest început, potrivit tradiției sale de a fi mereu în slujba neamului.

Conferențiarul ambulant și maestra de menaj ambulantă.

— Din pildele altora. —

De **Dr. Iosif Stoichița.**

„Astra“ a intrat într’o nouă fază a activității sale. Pe de o parte se continuă cu sârguință vechea acțiune de propagandă culturală prin conferințe, șezători culturale și prin publicațiile populare, pe de altă parte se inaugurează cu succes drumuri nouă de prodigioasă activitate. Pe teren cultural înregistrăm inaugurarea cursurilor „Universității populare“ dela Sibiu, apariția minunatelor reviste „Gând Românesc“ și transformarea „Transilvaniei“ în „Buletin de tehnică culturală“; pe teren național constatăm participarea tot mai activă a „Astrei“ la propaganda antirevizionistă, prin editarea în limba franceză a unei reviste speciale; pe teren social-economic asistăm, cu multă satisfacție, la înființarea unei serii întregi de școli superioare țărănești, iar pe cel educativ-național observăm o intensificare a activității organizațiilor tinerești ale „Șotimilor Carpaților“.

Pretutindeni se simte o nouă pulsație și o adaptare tot mai accentuată la cerințele imperative ale vremii, care impun *realizări de ordin practic*, în locul demonstrațiilor teoretice, îndeosebi în domeniul economiei rurale, unde se caută mijloace și căi potrivite pentru întărirea economică a țărănimii noastre.

La acest din urmă deziderat, intrat definitiv în programul de activitate al „Astrei“ noastre, socotim că s’ar putea aduce o prețioasă contribuție prin transplantarea unei instituții, care în alte părți a dat roadele cele mai binefăcătoare. Este vorba de *conferențiarul ambulant și maestra de menaj ambulantă*, factori cultural-economici de primul rang și care activează de multă vreme în organizațiile economice ale Sașilor din Ardeal.

Poporul sășesc este cât se poate de bine organizat în toate domeniile, dar — îndeosebi — poate fi luat ca

model în domeniul organizării pe teren economic. El dispune de o mare „Reuniune agricolă“, — „Stebenburgtsch-Sächsicher Landwirtschaftsverein“ — care prin activitatea sa de peste 60 de ani a contribuit într-o largă măsură la starea economică înfloritoare a Sașilor din Ardeal. Această veche „Reuniune agricolă“, care editează și o revistă economică foarte răspândită — „Landwirtschaftliche Blätter“ — susține, în scop de propagandă și educație economică pe teren, căștva conferențieri ambulanti — Wanderlehrer — și maestre de menaj ambulante, cari au un rol cât se poate de important la promovarea intereselor cultural-economice urmărite de această „Reuniune“.

Conferențiarul ambulant este, de obicei, un inginer-agronom titrat, cu o foarte bună pregătire teoretică și cu o vastă experiență practică. El este angajat și salariat de către Reuniune și face serviciul mai mult pe teren, în comunele rurale săsești, în cari se găsesc membrii de ai Reuniunii. În aceste comune se deplasează, fie la cererea membrilor, fie trimis anume de către centrală și ține cursuri teoretice și practice scurte, timp de trei-patru zile, din domeniul diferitelor ramuri ale economiei rurale. Așa, spre exemplu, un sat, care prin situația sa este găsit potrivit pentru cultura pomilor se vizitează de către conferențiarul ambulant de trei ori în decursul unui an și anume: primăvara, în Martie-Aprilie; vara, în lunile Iulie și toamna, în Octombrie-Noembrie. De fiecare dată rămâne în comună 3—4 zile și în acest timp, după un program bine stabilit, se ocupă în fața țăranilor din comună de toate problemele împreunate cu pomicultura. Primăvara, în decursul zilei, vizitează împreună cu țăranii curștii, grădinile din comună, examinează solul și pomii existenți și discută felul cum sunt îngrijiți acești pomi. Seara ține apoi cursuri (Abendvorträge) asupra plantării pomilor, despre facerea gropilor, îngrășarea pământului, alegerea pomilor, tăierea rădăcinilor și a coroanei la plantare, alegerea sotorilor după poziția locului, altitudinea pomilor, etc., etc. Toate aceste cursuri serale teoretice sunt a doua zi demonstrate, în mod practic, pe teren, făcându-se astfel cea mai nimerită propagandă

pentru cultura pomilor și predându-se în mod intuitiv toate învățămintele practice împreunate cu pomicultura.

În timpul verii, vizitează conferențiarul ambulant din nou comuna, examinează împreună cu țărani-cursiști toate plantațiile făcute în primăvară, dă îndrumări și sfaturi practice, privitoare la toate lucrările de sezon, iar în cursurile serale, cari țin, iarăși 3—4 zile, le demonstrează instrumentele cele mai practice și mai bune necesare acestor lucrări, precum și cele mai indicate remedii pentru combaterea diferitelor insecte vătămătoare pomilor și fructelor.

Seria a treia a cursurilor se ține toamna, după aceleași criterii. Cu această ocazie, conferențiarul ambulant se ocupă de culesul poamelor, de împachetarea și sortarea lor, de *desfacerea în comerț*, de prelucrarea fructelor, cari nu se pot vinde, etc., etc. precum și de felul de îngrijire al pomilor în decursul iernii.

La fel se procedează și în alte comune și tot la fel se tratează și ceilalți rami importanți ai economiei rurale: stupăritul, cultura viței de vie, creșterea viermilor de mătase, cultura zarzavaturii, etc., contribuind astfel într-o largă măsură la propășirea economică a populației săsești dela țară.

Maestra menajeră, de obicei, o preoteasă văduvă ori o învățătoare bine pregătită în ale gospodăriei casnice, lucrează după aceleași criterii ca și conferențiarul ambulant. Ea ține în câte un sat *cursuri sistematice de gospodărie casnică*, la cari participă în mare număr fetele și femeile tinere din comună. Aceste cursuri durează 1—2 săptămâni și sunt împreunate cu demonstrațiuni practice, insistându-se îndeosebi asupra elementelor împreunate cu *bucătăria rurală*. Prin aceste cursuri teoretice și practice, femeile din comună se familiarizează cu cele mai elementare noțiuni de igienă și curățenie a locuinței și învață felul de preparare a celor mai potrivite și mai gustoase bucate, utilizând în acest scop în modul cel mai rațional materiile prime, pe cari le au la dispoziție.

Folosul practic al acestor prelegeri este mai presus de orice îndoielă și necesitatea lor pentru țărănțele noastre este mai mult decât evidentă, dacă considerăm faptul că sub acest raport pătura noastră rurală se găsește într-o situație de vădită inferioritate.

Sistemul conferențiarului și maestrei de menaj ambulante introdus de multă vreme de către „Reuniunea săsească“, se menține fiindcă dă rezultate excelente și socotim că s'ar putea introduce și transplanta și în mediul românesc, unde nu ne îndoiim că ar da aceleași roade binefăcătoare. Țărănimea noastră, dornică de învățatură și progres, ar primi favorabil pe acești pioneri ai propășirii economiei rurale și dovada o găsim în faptul că în comunele cu o populație mixtă, Românii se interesează mult de aceste cursuri, ba unii au cerut chiar să fie înscriși ca membrii în „Reuniunea agricolă săsească“ pentru a putea beneficia de toate avantajile pe care le oferă această „Reuniune“ membrilor săi.

Un început de experiență pe acest teren s'a făcut în despărțământul județean Sibiu al „Astrei“ și rezultatele sunt cât se poate de încurajatoare. Socotim că „Astra“ ar putea introduce acest sistem, deocamdată cu titlu de experiență, în câteva despărțăminte județene și nu ne îndoiim că experiența va reuși pe deplin. Ministerul Agriculturii, Prefecturile de județ și — îndeosebi — „Cămerele de agricultură“, cari dispun de mijloace suficiente, credem că sunt datoare a oferi cel mai larg sprijin „Astrei“ ca acest sistem, care s'a dovedit bun și folositor, să poată fi încetăținit cât mai urgent posibil și în lumea satelor noastre românești.

Teatrul țăranesc.

Considerații cu prilejul experiențelor dela Cluj.

De **Ion Breazu.**

Technica propagandei culturale a făcut progrese uriașe în epoca de după războiu. Mijloacele vechi au fost revizuite și îmbogățite cu altele noi. Mai ales cinematograful și radio-ul sunt sortite să facă o adevărată revoluție în acest domeniu. Un peisaj african putea fi văzut înainte de foarte puțini muritori; cei mulți se mulțumeau cu o descriere a lui, făcută cu mai multă sau mai puțină exactitate. Astăzi ori cine îl poate admira pe ecran. Scriitorul englez Galsworthy, mort de curând, afirmă într'unul din romanele sale, că nu sunt mai mult de 150.000 de Englezi, cari să guste pe Beethoven sau pe Bach, bineînțeles în parte numai. Câți din Români vor avea prilejul de a-și înobila sufletul cu sublimele armonii ale acestor genii? Cu ajutorul radio-lui numărul lor se va înmulți însă considerabil. Paul Valéry avea dreptate când vorbea de o nouă dimensiune sufletească, pe care va pune-o în valoare, miraculoasa invenție a undelor sonore. Datorită ei și altor mijloace răspânditoare de cultură în masse, omul viitorului va avea un suflet mai bogat în umanitate și, poate, mai capabil de creație. Bineînțeles că aceste mijloace moderne de cultură sufer astăzi de defectele începutului, mai ales de acel americanism, tot mai mult condamnat de bunii europeni. De unde nu urmează că trebuie să condamnăm în mod definitiv cinematograful, gramofonul și radioul, așa cum fac unii tradiționaliști hiperzeleși.

Minunându-ne însă mereu de cinema și radio am neglijat unul din străvechile mijloace de cultură: *teatrul*. E adevărat că în fața celor două invenții, arta ridicată pe culmi amănitoare de Grecii antici și de Shakespeare a intrat într'un mare impas. Toate teatrele din lume se sbat într'o criză acută, între cauzele cărora nu trebuie să așezăm numai criza economică, ci mai ales desvoltarea cinematografului, Fără îndoială că teatrul nu va mai avea în viitor

rolul pe care l-a avut în trecut. El nu va fi însă detronat de pe pedestalul său, de cea mai completă dintre arte.

Curios e însă cum la noi, unde cinematograful și radioul e departe de a avea întrebuintărea care li se dă în alte țări, se vorbește tot mai rar de teatrul răspânditor de cultură în masse largi. Singurul teatru care ne preocupă e cel orășenesc. Și chiar și grija acestuia o lăsăm mai mult în seama Statului. Doar atunci când teatrele subvenționate sunt amenințate cu desființarea, ne mai agităm. De teatrul popular aproape nu mai vorbim. Dacă el există încă ici-colo, trăește numai în virtutea inerției, sbătându-se în aceleași stângăcii de dinainte de războiu, mișcându-se alene pe linia unui diletantism foarte îndepărtat de noțiunea de cultură.

Înainte de războiu lucrurile nu stăteau așa, dacă nu în privința realizărilor, în privința interesului pentru teatru. Tinerii de astăzi cască ochii mirați când le amintești de vechea Societate pentru Fond de Teatru; bătrânii însă își amintesc foarte bine de ea. Adunările acestei societăți erau doar, alături de adunările Astei, unul din evenimentele mari ale anului, unde tot ce avea românismul ales își dădea întâlnire, unde se adăpau sufletele din izvorul sentimentelor de solidaritate și jertfă pentru idealurile naționale. Timp de patru decenii și mai bine, această societate a cultivat interesul pentru teatrul național la Românii de dincoace de Carpați. Ceeace a lipsit însă S. F. T. a fost conștiința clară a rosturilor ei. În incinta ei s'a risipit mult entuziasm, s'a făcut admirabilă gospodărie, nu s'a văzut însă împede chemarea teatrului adevărat. Departe de mine gândul de a nega rolul acestei societăți în viața sufletească a Ardealului de dinainte de Unire. Roadele activității ei ar fi fost însă mai îmbelșugate, dacă ideea de teatru în sine ar fi fost servită cu mai multă pricepere. În tot cursul îndelungatei existențe a S. F. T. a persistat alternativa: teatru burghez sau teatru țărănesc, fără ca aceste două noțiuni să fie lămurite în capetele conducătorilor. De ce să ne mai mirăm atunci că conceptul de teatru, ca reprezentare artistică a vieții a fost atât de puțin înțeles de marele public românesc? Din pricina aceasta și tea-

trul de astăzi se luptă cu enorme dificultăți, publicul așteptând dela el mai mult distracții ușoare, decât probleme sufletești.

Totuși S. F. T. are meritul de a fi familiarizat cât de cât „intelligenza“ ardeleană cu ideea de teatru. Fără activitatea ei astăzi am fi și mai inapoiți. Țăranilor însă li s'a dat și mai puțin. De aceea ei au rămas toți cu vechea noțiune de teatru-comédie sau teatru-circ. Cu toate că, dată fiind structura societății românești de dinainte de războiu, țăranilor ar fi trebuit să ne adresăm în primul rând. Răposatul Vasile Goldiș, cu cunoștința lui profundă a realităților ardelenesti, a formulat cât se poate de limpede acest postulat al teatrului țărănesc, pe când era secretar al S. F. T. Programul lui n'a fost realizat însă decât într'o măsură neînsemnată.

Numai astfel îmi explic eu, cum de după războiu a dispărut cu desăvârșire S. F. T., una din institutele de cultură fruntașe de dinainte de Unire. Teatrul burghez a fost întemeiat de Stat; ce rost mai avea ea pentru cultivarea teatrului popular, pe care niciodată nu l-a înțeles cum se cuvine?

Ideea aceasta trebuie să o reluăm astăzi cu mijloacele noi de care dispunem. „Astra“ trebuie să o așeze din nou în laboratorul ei, studiind toate posibilitățile de a o introduce în realitate. Pentru că oricât de mari prefaceri sociale s'ar produce în Ardealul nou, țărănimea rămâne clasa noastră de căpetenie, rezerva noastră urlașă, spre care trebuie să ne îndreptăm cu toată energia. Dl. Iuliu Moldovan, președintele „Astrei“ a spus-o aceasta în mod impresionant la adunarea generală dela Brașov. Prin școalele țărănești și alte realizări recente s'a dovedit că „Astra“ este deplin conștientă de chemarea ei ca educatoare a țăranimii.

Intre mijloacele de înobilare a sufletului țărănesc, teatrul ar trebui să ocupe un loc de frunte. Un teatru nou, un teatru *adevărat*, deosebit de vechiul teatru-comédie. Pentru că drama are un mare avantaj, față de conferință și carte, armele de căpetenie întrebuintate astăzi de Astra pentru culturalizarea masselor. Ea nu prezintă numai vorbe, ci fapte vii și întregi. Ea înfățișează omul viu, omul *în acțiune*.

cu sentimentele, ideile și voința lui. Și viața, fapta mișcă mai mult decât vorba. Mai ales pe copiii și pe oamenii simplii — cum sunt țărani — care le văd toate concret și nu prea înțeleg subtilitățile cuvântului.

Într'un articol recent din revista *Le Mois*, Max Reinhardt, unul din cei mai mari oameni de teatru de astăzi, vorbește, cu un entuziasm de abia stăpânit, de înțelegerea și iubirea copiilor pentru teatru, dând artiștilor drept pildă jocul lor trăit în cel mai deplin înțeles al cuvântului. Același lucru se poate spune și despre țărani. Ficțiunea de pe scenă, ei o trăiesc până în cele mai mici amănunte. Ea are asupra lor un efect turburător și îndelungat. Bineînțeles dacă le dăm viață adevărată, cât mai aproape de viața lor, fără de a cădea în nesfârșite discuții teoretice. Pentru că cei ce cred că țărani nu are înțelegere pentru artă, comit o profundă greșală. Pentru o artă simplă — ceea ce nu însemnează că nu poate să fie și mare — pentru pătrunderea căreia căreia nu-i trebuie cunoștințe speciale.

Lucrul acesta l-am putut verifica la Cluj, în ultimii doi ani, când în propaganda culturală a despărțământului de aici s'au făcut câteva experiențe noi cu teatrul țărănesc. Aceste experiențe mi-au sugerat articolul de față.

Ele n'au nimic extraordinar; dimpotrivă sunt atât de naturale încât ne mirăm cum de nu au fost încercate mai de mult. De cincisprezece ani avem în capitala Ardealului un Teatru Național și nimănui nu i-a trecut prin gând să organizeze reprezentații pentru țărani. S'au dat spectacole pentru copii și pentru muncitorii (care nu s'au prezentat însă la ele), nu s'a dat însă nici un spectacol pentru marea mulțime românească: țărănimea.

Probabil în fața acestei idei, atât de juste și de naturale, s'au mirat dnii *Dr. Iuliu Hațieganu*, președintele desp. Cluj al Astrei și dl *Constantin Pavel*, directorul Teatrului și al Operei, tocmai așa cum mă mir și eu acum. De aceea s'au gândit numai decât să o introducă în realitate. Astfel, în toamna trecută, noi elujenii n'am asistat numai la deschiderea stagiunii obișnuite, ci și la o deschidere a teatrului țărănesc.

Era într-o Duminică însorită de Octombrie. În fața Teatrului camioanele descărcau mereu țărani și țărance, în haine de sărbătoare. Cel mai mulți au venit însă pe picioare, unii dela depărtări foarte mari. Galeria a fost umplută cu soldați, țărani și ei în cea mai mare parte. Sala teatrului era ținută până la ultimul loc cu culorile vii ale portului țărănesc. Mai vii însă decât culorile erau ochii spectatorilor, care sorbeau cu o rară plăcere tot ceea ce se petrecea pe scenă. A fost, cred, cel mai interesant și mai entuziast public pe care l-a avut vreodată Teatrul din Cluj. S'a reprezentat *Șezătoarea* lui Tiberiu Brediceanu, jucată în cel mai frumos port țărănesc, de artiști veritabili. Când au avut acești țărani ocazia să mai vadă atâtea frumuseți românești, desprinse din propria lor viață? Eu cred că ziua aceea nu vor uita-o niciodată.

În aceeași sală, s'au mai dat, în această stagiune, două spectacole de acest fel, întâiul cu piesa *Legea nouă* a păr. Seb. Stanca, iar a doua cu *Seara-Mare* de același Tiberiu Brediceanu. Toate trei spectacolele au avut același succes impresionant. Vorbind de emoția care l-a copleșit în cursul lor, privind publicul din sală, dl. Const. Pavel a amintit de lacrimile care i-au năpădit ochii. Cei care am asistat la reprezentații, îl credem.

Afară de acestea, artiștii Teatrului clujan au mai dat trei spectacole cu piesa *Legea nouă* în satele Moclu, Jibău și Șarmaș, unde au avut aceeași primire neuitată, și pentru țărani și pentru ei.

Acestea au fost experiențele la care am asistat în stagiunea aceasta. În anul trecut, la 10 Mai, am văzut altceva. Despărțământul clujan a avut atunci originala idee de a sărbători această mare zi numai cu țărani. În program, alătura de jocuri și cântece surprinzător de bine executate, când ne gândim la țărani din jurul Clujului, au fost și două piese: *O ședință comunală* de Gh. Stoica și *Să nu spui la nimeni* de P. Dascălul, jucată întâi de țărani din Mânăstireni, iar a doua de cei din Ghintău. Cu atâta înțelegere și plăcere s'au dat acești actori-țărani rolurilor, încât par'că oficiau, nu jucau. Acestor piese destul de reușite, ei le-au dat cea mai autentică culoare țără-

nească. Și atât de încântați au fost, de isprava lor, încât au plecat cu plesele în turneu în satele învecinate.

Iată experiențele de care am vrut să amintesc. Asemenea lor, mai ales celor din urmă, se vor găsi și altele. Ele dovedesc că țărani au o profundă înțelegere pentru teatru, pe care nu numai îl admiră, dar îl și realizează.

Experiența cea mare a fost însă cea dela Teatrul Național. Ea ne îndeamnă să ne oprim la următoarele concluzii :

1. „Astra“ clujană să continue spectacolele țărănești, determinând direcțiunea Teatrului să-și alcătuiască un repertoriu anume pentru fiecare staglune ;

2. „Astra“ centrală să găsească posibilitatea de a organiza astfel de spectacole și în alte centre ardelen. Deocamdată s'ar putea aranja turnee cu ansamblul și repertoriul clujan, la reprezentațiile cărora ar asista mai ales țărani, invitați de despărțăminte ;

3. Cu un oarecare efort, s'ar putea face și turnee la sate, pe o rețea mai largă. Ansamblul și-ar avea camionul lui, înzestrat cu o scenă sumară, care s'ar putea desfăcea în orice sală sau chiar în aer liber. Pentru astfel de turnee s'ar alege piese cu un decor mai redus ;

4. Întrucât privește repertoriul, părerea mea este că decât să se reprezinte fleacuri, numai pentru motivul că sunt naționale, să se facă mai bine localizări îndrăznețe, din repertoriul universal, atât de bogat și de variat. Localizările să meargă până la adoptarea costumului și a graiului regiunii în care se face turneul ;

5. Reprezentațiile acestea vor fi adevărată școală pentru teatrul de diletanți, Țăranii vor avea ocazia să vadă teatru veritabil, jucat de actori adevărați.

Eu știu că acest program, oricât de sumar ar fi, este considerat drept o utopie, atât de artiști, cât și de atriști. Și unora și altora eu le amintesc însă un lucru : Cea mai mare parte din așa numitul buget al educației poporului este înghițit de teatre și opere, instituții exclusiv orășenești până acum. Țăranii să nu profite nimic de pe urma zecilor de milioane cheltuite în acest scop ? În sprijinul teatrului țărănesc vine așa dar și această considerațiune de pro-

fundă echitate socială, afară de alte considerațiuni de ordin cultural și național.

Intrucât îl privește pe artiști, ei nu trebuie să privească spectacolele țărănești numai ca o corvoadă, pe care ar face-o fără nici o tragere de inimă. Cel care au jucat în fața țărănilor au avut ocazia să constate ce spectatori ideali sunt aceștia. Și hrana cea mai aleasă a entuziasmului unui actor este înțelegerea publicului. De ce să nu caute acest public la țară, dacă la oraș nu-l au?

Eu sunt sigur apoi că și în cercurile actorilor se vor găsi destul idealști ai acțiunii sociale, așa cum s'au găsit în celelalte categorii de intelectuali. „Astra“ trebuie să-i descopere și să le fructifice această virtute în folosul nobililor ei ținte.

Din experiențele propagandiștilor noștri.

De Horia Petra-Petrescu.

Deschidem o rubrică, care sperăm să prindă bine celor ce ureau să îmbogățească lecturile potrivite la șezătorile noastre dela sate și dela orașe.

Vom însemna, pe rând și pe îndelete, ce vom crede potrivit să fie citit cu folos, ascultând sfaturile, motivate, ale cutărui și cutărui propagandist, completându-le cu experiențele noastre.

De sigur nu toate bucățile recomandate aici spre lectură sau spre declamat vor putea prinde în toate regiunile noastre, deoarece observația dlui prof. univ. Iuliu Hațieganu este foarte îndreptățită, că trebuințele sufletești ale unei regiuni nu pot fi întru toate identice cu acele ale altei regiuni. Drem să ajungem, încetul pe încetul, în stăpânirea unui material de propagandă, care să dea ajutor „anchetelor culturale-sociale“, cerute la adunarea generală a Asociațiunii în Brașov.

* * *

Incepem cu lansarea unui număr din „Biblioteca“ noastră „poporală“, cu „Nișă Zdrenghea“ de Alex. Lupeanu-Melin. Experiențele câștigate cu lectura cutărei sau cutărei opere le redăm în rubrica de față, îmbrăcându-le în forma unui dialog, ca să fie mai atrăgător pentru cititor.

— Drei să asiguri reușita unei șezători țărănești — începe cu ceva hazlu.

— Chiar și dacă ai de gând să răspândești câteva idei serioase, gânduri grele, în decursul șezătorii?

— Chiar și atunci. E vorba *cum* câștigi dela început atenția publicului din sală. Dacă frunțile se descrețesc de când au pășit conferențiarul și ceilalți propagandiști în sală — e mult mai ușor să arunci sămânța gândului curat ca să prindă.

— Prea bine. Știu, am să-ți mărturisesc însă ceva ce vor fi simțit și alți conferențiarul. Se dă o luptă pe după cullise între propangandiștii, cari au să comunice ceva serios publicului adunat și între cei cari au să-l aducă să rădă. E o concurență, nu ilotală, dar o concurență, din care e de dorit ca amândouă părțile să iasă învingătoare.

— Ai mare dreptate. Cel ce e încredințat cu partea comică a „șezătorii“ are mai multe șanse de succes. E ca un jucător la șah, căruta i s'au predat câteva figuri de mai înainte. Publicul nostru, mai cu seamă cel țărănesc, râde mai ușor decât își încoardă atenția pentru teme grele. E fatal așa ceva. — Tocmai *aici* zace talentul adevăraților propagandiști culturali: să aducă în consonanță amândouă curente, ca țăranul, plecând dela „șezătoare“, să-și spună: „fte! că bine mi-am petrecut! Am și râs din baterile inimii, dar am și câștigat ceva învățătură!“

— Și ce oferi ca doftorie, de râs, pentru astăzi?

— Bine-ai spus: doftorie! O lectură hazlie e de multe ori o medicină sufletească. — Astăzi vreau să-ți vorbesc despre: „*Minunatele întâmplări ale lui Niță Zdrenghea la București, în America și aiurea*“, cum e intitulată broșura dlui profesor și bibliotecar Alex. Lupeanu-Melin.*) De câte ori citesc schițele: „Lupta cu taurul la București“, „Niță Zdrenghea în America“ (Scrisoare din Clivland) și „Bucur din Merghindeal“ — hohotește sala, la „scena deschtsă“, ar spune un actor.

— În care ținut?

— Dezi: cu întrebarea aceasta ai nimerit cuiul în cap. Gratul în care a scris dl Lupeanu schițele este acela al țărănilor de prin Ardeal, în special de pe Târnave. Poate fi înțeles și prin regiunea Brașovului, a Sibiului. Ar fi cu cale să auzim și părerile unui lector de pe la „șezătorile“ ținute în Banat ori în Dechul Regat. Acolo succesul nu va fi atât de mare, deoarece limba în care a scris autorul nu este identică cu cea din ținuturile respective. Ascultă un pasagiu-exemplu pentru tonalitatea „Luptei cu taurul la București“: „Se scrie aici pășanta când am fost noi, zece capete de oameni și părintele Duman, în *diliganță* la Bucu-

*) Președ. desp. jud. Blaj. „Bibl. pop. a Asoc.“ No. 149. Lei 5.

rești, cu *leforma* agrară, de era să ne omoare niște *in-jocați de tauri* între boeri. Mărturia mea, a lui Niță Zdrengha, zis și Dârtop, *confiliu* comunal în Curmătură "... Niță Zdrengha e dus, de părintele din sat, pentru întâia dată în viață la un cinematograf. Se face întunec în sală. „Măi, comedie! — strigăm noi. Da' asta ce-o mai fi? Grijiți de șerpăre a' noști... Păsăte părintele și 'ice să tăcem, că aici așa-i articușu', îl *tiatru* pe 'ntunec... Se bate poarta de uștiori (pe pânza de cinematograf!) și — Maică Preciată! — ce stăm a vedea? Niște spurcăciuni de tauri, cu *cerbicile* cât răzoarele, cu nările'n pământ, ies din ocolu de colo și se răped ca alungați de fulger. Sfărăte bolovanii sub coptele lor. Și vin ca bălaurii. Oblu cătră noi... — Săriți, mă, creștinilor, că ne toropesc! — „Hu-o-o-o, boală neal!... „Dați, mă, în ăla din frunte, că ăla-i mai coarneș. Hu-o-o o! — „Arde-l tu pe ăl din stânga, Zdrengho, răcnește iarăși Văleu"... Și isbesc cu „botele“ Zdrengha și ai săi, încât se face o „gaură bună“ din măciuca lui Văleu în pânza „*ciulamatoğrafului*“.

După cum vezi, e limba stăleltă a unui țaran din ținuturile susarătate. Într'alte ținuturi vor fi *alte* întorsături de frază și *alte* cuvinte schimonosite, cari stârnesc râsul.

— Da, dar și pasagiile acestea vor fi pricepute și într'alte ținuturi — unele chiar numai aproximativ. N'ar strica să fie cettă plesa și comentată, lei colea, de un lector priceput. Scena e hazile pentru orice adunare țărănească.

— *N'ar strica, ba ar fi chiar interesant, ca să ajungem. în toate ținuturile României, ca să se poată ceti câteodată, cu comentarii, bucăți similare. Ca d. e. poeziile în dialect bănățenese de Victor Vlad-Delamarina. (Dar despre el altă dată.)* — Acum ascultă alt pasagiu, care într'alt ținut n'ar avea atâta rezonanță, deoarece emigrarea în America de Nord n'a existat, cum a fost, înainte de războiu, în ținutul ardelenesc de prin Sibiu, Brașov, Blaj. Niță Zdrengha ajunge în America și trimite de acolo, din „*Cliviland*“, o scrisoare, să „chice“ în mâna adresatului. Nu e mult de lucru în „*Cliviland*“ și el trebuie să se sbuciume greu, ca să câștige câte ceva. Citez: „Măi a noști, acum uite aici *bogotul* cu merinde, duceți-vă și voi la *moară* și turnați în șap, că altfel vă pot muri acasă muterile de dorul dolarilor. Stați la vreo poartă unde hurute mașinile și așteptați să vă scrie și pe voi *bigbasii* la treabă. Da' să nu umblați *bunfări* prin oraș, că dați de dracu cu *polismenii*“. — Zice eu: „Mulțam dumitale de învățătură. Hai Văleule, să culegem și noi dolarul pe la vreo *moară* d'ale de fier de pe

alci, să ne îmbrăcăm și noi femeile în mătăsuri când ne-om întoarce acasă, ca Făcu". — „Pe tine te pun deauna *bas*, măi Dălcule, așa pășești de țanțoș", zice eu. — Acum să mă vadă Tittana mea, știu că nu ș'ar mai întoarce capul după negrețe când scapă la orăș!"

Ca să priceapă textul acesta, cei cari au fost în America la lucru știu că „moară" în limba lor însemnează: „fabrică", că „șap" e „lucru", că „bigbasi" sunt supraveghetorii din fabrici, că a umbla „bunțări" însemnează a vagabonda, că „polismentii" sunt polițistii, sergenții de stradă. Tot aluzii la viața din America și cuvinte stălcite din englezește. — Culmea hazului își ajunge „Niță Zdrenghea în America", la pasajul când cântă:

„Hăi, foaie verde ș'o alună,
America-i țară bună,
Stau dolarii ca'n fântână,
Cine-i harnic îi adună, măi!

li adună la șerpar
Și se face nădrăgar,
Nădrăgar american,
Bagă mâna, scoate-un ban!" etc.

Succesul „sezătorii" e asigurat. Dacă citește cineva cu intonația potrivită și mai poate și imita pe românașul ridicat pe scripet până 'n nori, pe un „sgârle nori", ea să spotască fațada edificiului — hohotește sala de voie bună.

— *Comic de situație.*

— *Spune cum vrei să-i spui, dar asta prinde la țărănul nostru, deocamdată.* Și prinde și a treta bucată, despre care ureau să vorbească: „*Bucur din Merghindeal*". E povestea lui „moș Bucur Cățana", soldatul, care... Dar mai bine să-l lăsăm să se recomande el, în persoană: „lan privește încoace, tinereț! Măi țângăilor cu inimă de broască, vedeți voi palmă asta, mă? Asta a dat parolă cu ghinărarii și împărășii, mă! Și s'a bătut la Vătârlăuă (Waterloo), mă, unde s'au răsboit toate armadiile lumii, mă!"

— *Unchtașul sfătos...*

— Care e frate de cruce cu baronul de Münchhausen, regele mincinoșilor. Și Bucur din Merghindeal tot în struna asta o ține. „Franț-împărat" stă, la Vătârlăuă, „pe-un bolovan mare de piatră" și strigă: „U-uu-1, mă Bucur din Merghindeal, mă! Tu aicea ești, mă-ă-a! Aici, aici 'Nălțate împărate, *meldi gehorzam!* Aici! — Aici Bucur din Merghindeal? — Aici! — Atunci porniți bătăta, ghinărar!" — Și după ce „Franț-împăratu'" învinge, se apropie de Bucur, vine „afă" la el, îl bate 'n palmă și-i spune: „Imi pare bine, frate Bucure, și ughian mulțam că m'ai ajutat să-l punem

jos pe *fulgeratu' ăsta* (de Napoleon!)". — Nu vreau să analizez bucată*), ci vreau să arăt tonalitatea în care este scrisă.

— Aici reminiscențe din vremea militariei austro-ungare.

— Da. Cu „*meldi gehorzam*“ (Melde gehorsamt), cu „*pătrântaş*“ (Patrontasche), cu „*zum gebet*“ (Zum Gebet) „*flacfluctăr*“ (Verfluchter) și multe alte cuvinte din viața militarăască. Bucur din Merghindeal, un sat de lângă Agnita, își ia „sănătate bună“ dela Franț-Impărat și, invitat de acesta să îl cerceteze în Beci (la Viena), pleacă, ajunge, trece pe lângă varda, care-i „face salutir“. „*Înălțatu'*“, ieșise omu'n prag c'un călcâi de *pită* albă 'n mână și aștepta să-i sosească vacile din ciurdă, să le mulgă. Când îl vede pe Bucur, îi sare înainte cu brațele deschise: „Bun sosit, frate Bucure! Și mulțam că nu m'ai uitat“. „*Tunăm* în casă și colo la vatră, între oale și ciouele muterești, dăm de o femeie înaltă, bine închiemată și cu costița linsă. Jăruia focu' la un castron de *tocană*. — la te uită, *boreasă*, cine ne-a *chicat* în prag!... „Spunea înălțata, că-i năcăjită rău de rândul găinilor, că zicea că de vreo două săptămâni a dat o *boliste* rea între ele și-i mor ca muștele. N'are biata *muiere* nici de o clocă de dai-Doamne... Uine și moștenitorul, „un poșândoc ca de cinci ani“. Bucur îi pune 'n palmă o „*șustacă* de patru bănuți“, de „cât ce-a văzut-o Ferdinandu naibil, a și luat-o la picior și ață la jidovu din colț, să-și cumpere gogoroaște de zăhar“. „Și pleacă Bucur din Merghindeal, cu un „mulțam“, dela Franț-Impărat, ca mai apoi să aibă ce povesti la „vinu' prost de aici, care-ți sgărie ceriu' gurii de acru ce-i“.

— Imi pot închipui ce efect au astfel da lecturi.

— Mi s'a întâmplat de multeori că — întorcându-mă în cutare sat — să aud pe săteni spunând: *ăsta-i domnu' cu Nișă Zdrenghea și cu Bucur din Merghindeal*.

— De-am avea cât mai multe bucăți de lectură ca acestea.

— Cât mai multe... La dreptul spunând scrisul acesta ne desvelește mai mult decât dragostea țăranului de lectură umoristică. De aceea am și adus citatele de până acum. *Dacă* au prins cele trei bucăți, unul, care citește mai adânc în sufletul omenesc, cred că poate constata și altceva în ele decât constată țăranul nostru: *firea optimistă* a românului, și la „*leforma agrară*“ și colindând America după un codru de pâine (acum nici America nu înoată în bogății!) și ventilul de siguranță, i-aș zice, *veșelia „cătanei“*, care *cel puțin în fantazie* își închipuia că „*Impăratu' este drept și bun cu el...* Prețioase documente psihologice!...

*) Remarcată și de dl G. Bogdan-Ducea.

Intru amintirea „Memorandului“.

Conferință populară

de **Al. Dima.**

1. 40 de ani au trecut de când la 7 Mai 1894 în cetatea cea ungurită a Clujului a început să se desfășoare una din cele mai sguuitoare fapte ce a cunoscut — în cursul sbucumatei sale istorii — sufletul acestui neam. E vorba anume de acel proces al „Memorandului“ ce a frământat nu numai vieța celor ce l-au suferit urmările, plătind cu jertfa ființelor dragostea de neam, ci și sufletul Românilor de pretutindeni. Popoarele apusului chiar, au împărtășit — cu îndușătoare mărinimie — durerile noastre.

Intru cinstirea acestei sfinte amintiri, înălțăm astăzi glasul nostru mișcat și încercăm învierea faptelor ce au pecetluit încă odată — acum 40 de ani — țaria cu care Românul de oriunde și oricând știe să lupte pentru drepturile ce Domnul i le-a hărăzit pe acest pământ.

2. Să înșirăm însă — mai întâiu — toate acele suferințe ce au făcut din Ardealul veacului trecut o nesfârșită și sguuitoare vale a plângerii.

Toată istoria Ardealului încrestează elipele dureroase ale suferințelor ce au fost, dar ne înseninează și ne întărește totuși, prin amintirea dârzenței cu care am luptat și am știut dobândi mai apoi, dreapta noastră biruință. Și din neuitatul și strălucitelor noastre fapte din trecut, se desprinde — în toată impunătoarea lui măreție — acest Proces al *Memorandului* ce a intrunit la rându-i, odată cu marea durere a neamului, bucuria strămoșeștilor lui virtuți.

3. După cum se știe, străvechia dorință a Ungurilor a fost totdeauna maghtarizarea Românilor din Ardeal. În cursul timpurilor, au încercat în fel și chip înstrăinarea sufletului românesc, uitarea limbii și obiceiurilor noastre cu scopul vădit de a ne maghtariza. Cu prilejul revoluției

dela 1848, fără voia noastră, Ungurii au și hotărât o unire a Românilor cu ei, împotriva căreia vajnicul bărbat care fost Simeon Bărnauțu, a ridicat glasul său de adâncă nemulțumire.

Dela această dată, în tot timpul celei de a doua jumătăți a veacului trecut, Românii aveau să sufere din pricina Ungurilor toate umilințele naționale. Ochiul lor plânși trebuiau — după buna dătină a părinților — să se ridice și să ceară împăratului, ca ultima lor nădejde, nu îndurarea ei dreptatea ce li se cuvenea. Și în 1861, în urma jalbei ce împăratul citi, un nou guvern ardelean mai apropiat Românilor, luă locul celui vechiu. O adunare (dieta) chemată la Sibiu în 1863, își desfășură rodnicele ei lucrări cerând — în diferite feluri — o liberă și proprie gospodărire a Ardealului. Curând însă această omenească înțelegere a suferințelor românești încetă, dieta din Sibiu fu desființată și înlocuită în 1865 printr'o alta în Cluj, în care se înmormântă cu multă cruzime dorința de conducere de sine a Românilor. Aceștia înaintară o plângere împăratului, fără urmare însă. În 1866, fruntașul român Dr. I. Rațiu duse deasemeni o nouă jalbă ce fiind trimisă guvernului din Cluj, pricinuî doar suferințe celor 1493 de Români ce-o iscăliseră.

Lupta împotriva Ungurilor nu încetă o clipă după această dată. La adunarea din Blaj la 3/15 Mai 1868, se ceru din nou libertatea de gospodărire a Ardealului. Românii trebuiau să trăiască însă zile tot mai grele. O unire a tuturor puterilor românești de sub stăpânirea Ungurilor se făcu nespus de folositoare. La 12 Mai 1881 se adunară la Sibiu, 103 delegați ai Românilor din Ardeal și 52 din Banat și de pe celelalte meleaguri ungurești. Se întăriră din nou vechile hotărâri în ce privește dorința de liberă conducere.

Toate aceste sbuctumări se arătară însă a fi cu totul zadarnice, ceea ce îndemnă în 1887 partidul național să alcătuiască un *Memorand* în care să se înfățișeze pe de o parte starea de cumplită umilință a Românilor, pe de alta dorința lor de îndreptare. Din această vreme, durează deci semeața idee a Memorandului ce fu îndelung chibzuit. El vine dar, după frământări de aproape o jumătate de veac

drept încununare a tuturor silințelor naționale, ca un glas îndurerat dar curajos, prin care Românii cereau o dreptate pe deplin cuvenită.

4. La 20 Ianuarie 1892, 212 delegați ai Românilor se întrunesc la Sibiu și-și arată dorința de a împărtăși din nou împăratului amarele lor plângeri. Se înfățișează adunării în șase răspiccate puncte starea dureroasă a Românilor. Cu o mare însuflețire, adunarea își însuși propunerea și Memorandul se tipărește la începutul lui 1892, la Sibiu, în 23 de pagini.

E timpul să ne apropiem acum de cuprinsul Memorandului spre a pune într'o limpede lumină procesul ce peste 2 ani, în 1894, avea să se deslănțuiască de pe urma lui.

Insemnatul act înfățișează mai întâiu starea de obștească nemulțumire a Românilor ardeleni de pe urma nedreptăților din trecut precum și a celor noul. Astfel ca prim punct al Memorandului, se arată tristețile urmări ale legii electorale maghiare. În dorința de a micșora numărul deputaților noștri, sus zisa lege înlătura dela dreptul de vot pe Românii ce plăteau dări mai mici. În acest fel, în timp ce Românii la 50—60 mii de locuitori au un singur deputat — Secuții aveau unul numai la 4—5 mii de oameni.

Al doilea punct al „Memorandului“ înfățișă fătărnicia așa zisei legi a „*egalei îndreptățiri a naționalităților*“. De fapt, limba maghiară fusese orânduită ca singura limbă oficială, iar slujbele cele mai de seamă se aflau mai toate pe mâna străinilor. Din 23 prefecți din județele românești, nici unul nu era Român. Din 23 tribunale, doar unul avea președinte român.

Al treilea punct al „Memorandului“ arată, mai de parte, îndepărtarea Românilor din sfaturile județene și orășenești, iar al patrulea trista stare a școlii și bisericii naționale. Guvernul maghiar hotărăște astfel ca în toate școlile românești să se predea 3 ore de ungurească pe zi, iar legea grădiniilor de copii poruncește învățarea limbii statului dela 3 ani. Școlile bisericii sunt lovite în drepturile lor, iar noul licee la Arad și Caransebeș nu se pot înființa.

Al V-lea punct al „Memorandului“ arată cât de aspră e pentru Ardeal legea gazetelor, iar al VI-lea înfățișează nedreptățile ce se fac Românilor cu lemnăritul și pășunatul ca și mizeria locuitorilor din Munții Apuseni, nevoiți de aceea a-și părăsi vetrele lor.

„Memorandul“ se încheia cerând respectarea drepturilor națiunii române și arătând totdeodată dorința Românilor Ardeleni de a se gospodări singuri fără amestecul umilitor al Ungurilor.

5. Înfațișarea acestei stări a Românilor fu de îndată — cu înălțătoare însuflețire — însușită de toată Româniimea. Nu mai puțin de 300 Români din toate părțile țării în frunte având comitetul central al partidului național prezidat de *Dr. I. Rațiu*, alcătuiră o impunătoare delegație ce luă drumul tuturor nădejilor, drumul Vienei.

Firul întâmplărilor „Memorandului“ se deapănă de acuma în orașul scaunului împărătesc.

Sosită aci la 29 Mai 1892, delegațiunea fu bine primită de către deputații austriaci, se ținură adunări la care luară cuvântul și aceștia, se primiră telegrame dela Români liberi. Dorința de a vedea pe împărat nu se împlini însă. Buda-Pesta nu se învolse la aceasta. „Memorandul“ fu numai predat cancelariei împărătești, după care fapt delegațiunea părăsi Viena.

Urmăritele acestei bărbătești îndrăzneți se arătară de îndată ce trimișii Românilor se înapoiară acasă. Strigătele „jos trădătorii de țară“ nu mai conteneau prin gări. Casa din Turda a doctorului I. Rațiu cu toate frumusețile ei din lăuntru, fu prefăcută de gloatele maghiare în ruine.

6. Adevăratele patimi ale Memorandiștilor însă, de acum încep. Se ceru și se dobândi judecarea frunțașilor români ce îndrăzniseră să lupte pentru sfintele lor drepturi naționale.

La 7 Mai 1894 — acum 40 de ani — începu la Cluj procesul dreptății și suferințelor naționale, trași la răspundere fiind cei 20 de frunțași ai delegațiunii române din Viena în frunte cu dr. I. Rațiu.

În timp ce plasa durerii se apropia tot mai strâns de martirii noștri, o mare mângăiere se cobora în sufletele

lor: Românii de pretutindeni erau alături de ei, toate inimile băteau laolaltă, toate privirile erau așintite asupra Clujului. 20.000 de țărani așezați dealungul străzilor dela locul unde se afla dr. Rațiu și până la scaunul de judecată, își arătau curajos dragostea pentru cei ce sângerau pentru ei. Iată cum „Gazeta Transilvaniei“ din acea vreme, înfățișează manifestațiunea :

„Ca vuitul unei furtuni se înălțau spre cer strigăte de „vivat“ și să „trăiască“ ieșite din piepturile Românilor și cei mai bătrâni spun că o manifestație așa de măreață nu s'a văzut decât pe Câmpia libertății la 1848“. (Gaz. Transilv. din 27 Aprilie, 9 Mai 1894).

17 zile încheiate — dela 7 la 25 Mai — durează ascultările, învinuirile și apărările îndrăznețe ale avocaților români. Unul dintre învinuți, dr. Teodor Mihaly, al cărui nume nu fusese trecute printre martiri, ceru el singur să nu fie uitat.

În ziua a 15-a, la 23 Mai, după învinuirile procurorului Vita, dr. I. Rațiu luându-și împreună cu ceilalți memorandul și răspunderea tipăririi și răspândirii actului, ținu o înălțătoare cuvântare ce fu în întregime publicată de marile gazete străine. Ea se încheia cu înțeleptele vorbe : „Nevinovați suntem, dar D-voastră sunteți stăpâni pe ființa noastră trupească, nu însă și pe conștiința noastră care, în această cauză, este conștiința națională a poporului român“.

În ziua a 17-a, la 25 Mai 1894, tribunalul din Cluj rosti următoarea hotărîre de condamnare :

1. Dr. I. Rațiu, osândit la 2 ani închisoare ; 2. Gh. Pop de Băsești la un an ; 3. Dr. Vasile Lucaciu la 5 ani ; 4. Dimitrie Comșa la 3 ani ; 5. Dr. D. P. Barctanu la 2 ani și 6 luni ; 6. Nicolae Cristea la 8 luni ; 7. Iuliu Corvianu la 2 ani și 8 luni ; 8. Dr. Teodor Mihaly la 2 ani și 6 luni ; 9. Aurel Suctu la 1 an și 6 luni ; 10. Mihail Delciu la 2 ani ; 11. Rubin Patifla la 2 ani și 6 luni ; 12. Gerastiu Domide la 2 ani și 6 luni ; 13. Dionisie Roman la 8 luni ; 14. Patriciu Barbu la 2 luni.

După cum se vede, pâr. V. Lucaciu se învrednici de cea mai mare pedeapsă, ceea ce nu-i smulse lacrimi, ci

dimpotrivă zâmbete. Soția i-a spus atunci frumoasele cuvinte; „Te sărut dragul meu și sunt mândră de tine, că pe tine te-au învrednicit mai mult“.

7. Procesul „Memorandului“ se încheie deschizând însă, de acum tristele porți ale temnițelor din *Seghedin și Vác*. Sub grele lacăte, memorandiștii aveau să ispășească sfânta vină de a fi crezut fterbinte într'o dreptate a obiditului lor neam. De acolo din întunecatele încăperi, inimile lor băteau însă mai departe, tot mai puternic pentru suferințele poporului român. Când după mai bine de un an, tertaji de împărat la 15 Septembrie 1895, memorandiștii părăsiră temnițele, iubirea de neam crescuse semeață în piepturile lor. Căci nicicând implinirea n'a zdrobit sentimentele naționale, ci dimpotrivă le-a oțelit.

8. Procesul „Memorandului“ înserise astfel în sbuciumata istorie a Ardealului, încă o strălucită pagină a luptei întru apărarea drepturilor naționale. El dovedi lumii întregi că țaria acestui neam nu poate fi în nici un chip înfrântă și că porunca sorții va trebui să se împlinească odată.

Și zilele noastre se învredniciră să dăruiască sufletelor de veacuri însetate după dreptate, izbândirea străvechului lor vis.

Desprins de Unguri, Ardealul trăește astăzi liber între hotarele României întregite și aduce mișcat prinosul său de recunoștință fiilor ce au săngerat pe altarul trecutului său. Și printre aceștia, chipurile de martiri ale memorandiștilor se încheagă tot mai viu în sufletele noastre, înconjurate de neclintita și veșnica dragoste a acestui neam.

Zece Mai.

Conferință poporală

de Al. Dima.

1. Printre relele obiceiuri ale nevolnicei minți ome-
nești, este unul pe care n'ar trebui să ni-l lertăm nicidecum
și care cuprinde deopotrivă în plasa lui înșelătoare, atât
viața însului cât și viața popoarelor. E amara și trista
uitare. Se nevoește bietul om și zi de zi, an de an, cu vred-
nicia brațelor lui, cu vrerea și cu mila Domnului, își înfi-
ripă o stare mai bună și iată că vine o clipă când peste
toată truda lui de odinioară singur își așterne uitarea.

2. Și cum se întâmplă cu viața însului, nu-i asemenea
și cu viața popoarelor? Că după ce zeci de zeci și sute
de sute de ani, se străduiesc popoarele în aprige lupte cu
vitregia vremurilor să învingă atâtea piedici ce le stau în
cale, când în sfârșit după trecerea furtunilor corabia și-a
atins limanul, neagra uitare își așterne vălul peste toate
aceste fapte ale trecutului. Se uită sftoasele înmuguriri ale
inceputurilor, se uită glorioasele înfăptuiri ale ctititorilor, se
pierde amintirea zilelor sbuctumate de ieri fără de care
n'ar fi fost cu puțință bucuria zilelor însorite de azi.

3. Spre a înlătura această urită primejdie a uitării,
popoarele și-au înseris în sfântul lor călindar alături de
pomenirea atâtor cucernici părinți ai bisericii, zilele lor
mari, clipele de adâncă și pioasă reculegere, de bătrâ-
nească cinstitie a faptelor și jertfelor ce stau la temelia
vieții lor de azi. Și când sorocul vine, trebuie să-și amîn-
tească recunoscătoare de toate aceste îndepărtate daruri
ale strămoșilor, de cari urmașii sunt datorii să se arate
vrednici.

4. Și printre cele mai de seamă zile ale neamului se
înălță cu scriptoare mândrie, în auritul nimb al gloriei,
pururi neștearsă în amintirea Românilor, ziua de *Zece Mai*,
în neuitatul soare al căreia trei fapte mari s'au înseris în
paginile trudnicei noastre istorii. La *Zece Mai 1866*, Carol I
de Hohenzollern, chemat la tronul României, descăleca în
București. La *Zece Mai 1877*, după grele veacuri de îm-
pilare a strănului, România își cucerea cu foc și plumb,
neafârnarea. La *Zece Mai 1881*, România se înălță la rangul
de Regat, așezându-se pe temelii sigure și pregătindu-se
pentru noile chemări ale viitorului.

Să urcăm cu recunoștință drumul vremilor ce au
fost și să încercăm învlerea din cenușa trecutului a celor-
trei strălucite fapte.

5. Zece Mai 1866.

Principele Carol de Hohenzollern, ales „Domnitor al României” cu 685.969 de glasuri pentru și numai cu 224 contra, pășește triumfal în Bucureștii ce-l așteptau în străle de sărbătoare, intră în biserică în care se făceau rugăciuni pentru fericirea noul domn și depune jurământul „de a fi credincios legilor țării, de a păzi religiuinea Românilor cum și întregimea teritorului și de a domni ca Domn constituțional”. Indreptându-se apoi către poporul ce avea să-l tubească totdeauna, Principele Carol spune: „*Primirea hotărârii voastre care a pus pe capul Meu coroana lui Ștefan cel Mare și a lui Mihai Viteazul îmi impune o mare răspundere. Sper însă că-Mi va fi dat, cu ajutorul lui Dumnezeu și cu un întreg devotament, a asigura noii Mele patrii o existență fericită și demnă de trecutul ei*”.

Cu acestea deși străin, noul Domn împlinea vorbele ce tot atunci rostise: „*Punând piciorul pe acest pământ sacru am și devenit Român*”.

Cu ventrea mult așteptatului Domnitor, se puse capăt nesfârșitelor certuri pentru domnie ale pământentilor și se cheazășui astfel putința, sub o dreaptă și liniștită stăpânire, a unei vlecți de rodnică muncă întru înălțarea neamului.

6. Zece Mai 1877: o nouă platră la temelă României de azi.

În urma ruperii legăturilor țării cu Poarta otomană și în preajma crâncenului războiu ruso-turc, Românii au cu rajul să-și proclame singuri neatârniarea, dorința de a trăi liberi și fericiți fără împilarea jugului străin. Numai zece ani dela venirea Domnitorului trecuse și țara se schimbase cu totul. O tânără și mândră armată răsărea din zăcămintul vechilor noastre virtuți ostășești și sub conducerea viteazului Voevod, avea să consfințească actul neatârniării noastre. În sângeroasele lupte ce se dau pe câmpurile Bulgariei, la Plevna, Rahova, Smârdan, mica noastră oștire oțelită în para trecutului își dovedește țărăși strămoșeștile ei însușiri. După trei luni de crâncene lupte, Plevna — temuta cetate a lui Osman-Pașa — e cucerită și lasă în mâna învingătorilor 40.000 de prizonieri. Domnitorul Carol adresează atunci ostașilor săi cuvinte de fierbinte mulțumire ca acestea: „*Povestea faptelor mari ale trecutului, voi ați îmbogățit-o cu povestea faptelor nu mai puțin mari ce ați săvârșit și cartea veacurilor va păstra, pe neștersele ei foi, numele acestor fapte alături de numele vostru*”.

7. Zece Mai 1881.

Ștrul glorioaselor fapte ale Domnitorului Carol primește acum din partea neamului o frumoasă răsplată. Dom-

ntorul Carol e înălțat la rangul de Rege, România devine un strălucit Regat. Strădanțiile trecutului n'au fost dar zadarnice. Cu vrerea lui Dumnezeu, tânărul nostru stat se încheaga pe deplin. Domnitorul ajuns acum Rege, își arăta încăodată măreția sufletului său rostind următoarele înțelepte cuvinte :

„Fie ca primul Rege al României să se bucure de aceeași iubire ca Acel care până astăzi a fost și rămâne Domnul ei ; căci pentru Mine, dragostea acestui nobil și viteaz popor, cărui am dat inima și sufletul Meu, este mai scumpă și mai prețioasă decât toate măririle cari înconjoară Coroana“.

Serbări mari se desfășoară atunci, coroanele regale sfințite în curtea mitropoliei jură aduse în sala tronului unde se aflau reprezentanții țării, ai clerului, delegații județelor, iar Regele în fața augustei Sale soții, a principelui Leopold de Hohenzollern, fratele Mateșăii Sale, cu cei doi fii ai săi, Ferdinand și Carol, pronunță mișcat neplăcutoare vorbe ca acestea : *„Primesc cu mândrie, ca simbol al independenței și al țării României, această coroană tăiată dintr'un tun stropit cu sângele vitejilor noștri, sfințită de biserică. Ea va fi păstrată ca o comoară prețioasă, amintind momentele grele și timpurile glorioase ce am străbătut împreună. Să ne unim dar în fața acestor steaguri care au strălucit pe câmpul de onoare , în fața acestei coroane împrejurul căreia strângă-se ca ostașii împrejurul drapelului“.*

8. Și dorința noului Rege pătrunse adânc în inimile tuturor Românilor de atunci și de mai târziu, purtată pe aripile vremii din tată în fiu ca un sfânt legământ, împrăștiată peste culmile Carpaților pe tărâmurile Ardealului de veacuri visate, până în preajma marelui războtu, când din străduințele Românilor de pretutindeni, s'a înfiripat mândră și vrednică România zilelor noastre.

În clipa însă în care sărbătorim din nou un alt Zece Mai, să ne amintim cu evlavie împreună cu poetul de sufletele din a căror jertfă dureroasă de teri, s'a involburat flacăra bucuriilor de azi :

Pătaș al fericiții sfinte,
Stă Luminațul Craiu de-o parte —
De-odată-l fulgeră prin minte
Vedenii dintr'un câmp de moarte.
Un gând a prins să-l înșfoare
Și ochii lui se umestră :
Dela obșteasca sărbătoare,
Lipsește acei ce-o pregătiră..

(P. Cerna : „Zece Mai“).

Școalele noastre țărănești.

De **Al. Dima.**

Vestea înființării — pe îndepărtatele meleaguri ale Maramureșului a celei dintâi școale țărănești — a stărnit în lumea ce se ocupă de problemele sătești, o vie și firească vâlvă. Spiritul de inițiativă, credința în izbândă, energia realizării, au fost calități de care d-rul *V. Ilea* — întemeietorul școalei — a dat cu prisosință dovadă, legându-și trainic numele de prima înfăptuire la noi a rodniciei instituției. Fostul Ministru al Instrucțiunii — prof. *D. Gusti* — a apreciat elogios activitatea școalei dela *Sighet* sprijinind-o personal cu sfatul și darul său generos. Conducerea centrală a „Astrei“, entuziasmată la rândul ei de această nouă metodă de educare a masselor prin cultivarea câtorva factori smulși din sânul lor chiar, și cari prin întoarcerea în mediul de unde au purces, devin fermenti vii și permanenți ai ridicării satelor, — și-a însușit de îndată ideea, pornind cu dârzenie lupta de generalizare în celelalte despărțăminte, a școalelor țărănești.

S'a obținut mai întâiu largul și înțelegătorul concurs al fostului președinte de consiliu — *Dr. Al. Vaida-Voevod* — ce a făcut — alături de fostul Ministru al Instrucțiunii prof. *D. Gusti* — posibilă înfăptuirea ideii, printr'un important sprijin material, ce a consacrat în același timp valoarea și eficacitatea noii metode educative. În cercurile oficiale de altfel — și suntem fericiți că putem semnala faptul — școalele țărănești s'au bucurat de multă înțelegere. Comunicându-se și în acest an Ministerului Instrucțiunii rodnicia inițiativă a „Astrei“, vestea a fost cu mulțumire primită dându-se organelor de control misiunea de a cerceta și aprecia rezultatele acestor școale.

Hotărîndu-se apoi în ședința din 3 Dec. 1933 a comitetului central înființarea de școale țărănești în cât mai multe despărțăminte, o circulară a dus un apel de încordare a puterilor de muncă a tuturor celor ce se străduiesc întru înălțarea celor mulți. Și răspunsurile n'au întârziat să vină, binevoitoare, entuziaste, anunțând hotărîrea înfăptuirii pe de-asupra atâtor pledici de ordin material — *unele* — pline de regretul de a nu putea realiza acum ideea, — *altele* —

făgăduind însă în cel mai apropiat viitor femeinice realizări. Au fost totuși câteva despărțăminte — din fericele puține — ce n'au dat nici un răspuns apelului nostru.

Au îmbrățișat cu deosebită căldură și au purces de îndată la înfăptuire, despărțămintele din *Brașov*, *Cluj*, *Făgăraș*, *Maramureș*, *Tg.-Mureș*, cel de plasă din *Salonta*, *Sălaj*, *Satu-Mare*, *Târnava-Mare* și *Turda*. Au amânat întemeierea de școli țărănești despărțământul *Alba* din lipsă de localuri proprii și fonduri suficiente, despărțământul *Blaj* împiedecat din același motiv, își propune totuși să deschidă o școală cu 25 până la 30 de țărani la 27 Aprilie și până la 17 Mai c., despărțământul *Caraș* ce-a încercat laudabile eforturi dar n'a găsit sprijinul material strict necesar, urmând ca după ce-și va pune ordine în finanțele sale să repună problema la toamnă, despărțământul *Ciuc* pentru același motiv, despărțământul *Severin* (Lugoj) ce încearcă mai întâiu să obțină funcționarea vechii școli de agricultură de acolo, al cărui program își propune să-l completeze cu elementele de cultură generală ce-i lipseau, iar în cazul când nu va izbuti va înființa o școală țărănească la toamnă, despărțământul *Sibiu* a pus deasemeni în studiu întemeierea școlii sale, ca și cel din *Timișoara*, iar despărțământul *Trei-Scaune* a dispus ca 10 dintre țărani lui să urmeze școala din Brașov. Despărțământul central județean din *Bihor* a răspuns deasemeni că e în imposibilitate de a-și organiza școala, întrucât nu a găsit nici un sprijin nicăieri, iar profesorii cereau o remunerație pentru o muncă pe care totuși intelectualii din alte părți o depun în mod gratuit.

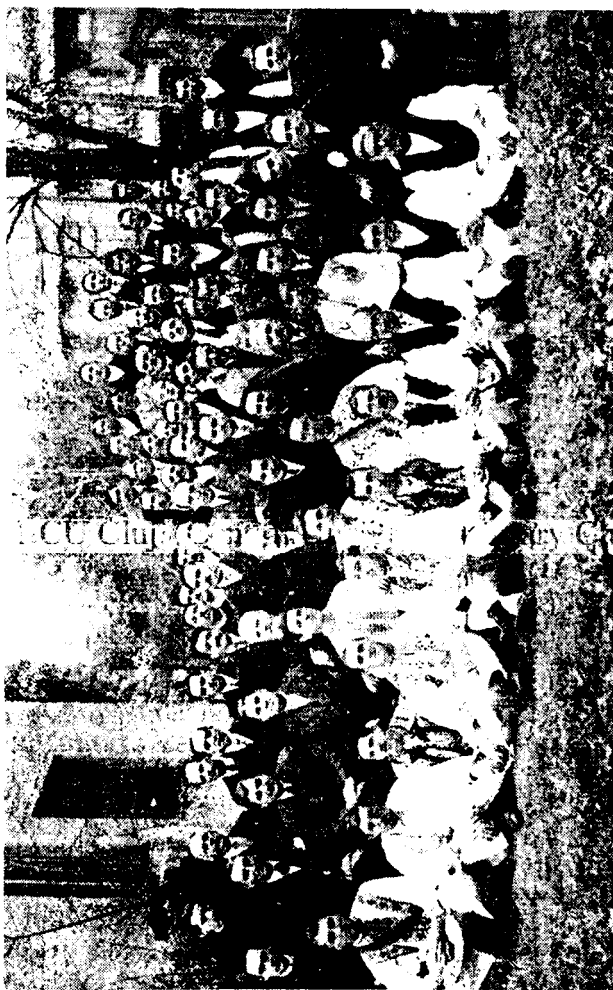
Am primit deasemeni răspuns din partea despărțământului de plasă *Budila* (Brașov) care neputându-și organiza o școală proprie, și-a trimis doi membri la Brașov, iar despărțământul de plasă *Năsăud*, fiind de curând reorganizat a amânat pentru la anul înființarea școlii țărănești. Despărțământul *Odorhei* n'a putut încheia instituția din lipsă de localuri corespunzătoare.

Circulara noastră n'a găsit însă nici un ecou în despărțămintele *Arad*, *Bistrița*, *Hunedoara*, *Someș*, a căror atitudine față de marea problemă a școlilor țărănești ne este pe de-a'ntregul necunoscută.

Dăm în cele ce urmează o succintă descriere a școlilor țărănești din despărțămintele ce au îmbrățișat cu entuziasm ideea, după materialul informativ ce ne-a sosit până acum, pe alocuri încă incomplet, ceea ce ne îndeamnă să revenim cu un alt prilej asupra acestui subiect.

* * *

Cu mijloace materiale mai bogate, prin coalizarea înțelegerii celor mai de seamă instituțiuni ale județului precum Prefectura, Camera agricolă, Eforia spitalului Mărzescu, Școala de arte și meserii, cu propriile resurse ale despărțământului, cu spiritul de jertfă al profesorilor cari au

Școala Jărănească din Brașov. Profesori și elevi.

predat cursurile în mod gratuit, a luat ființă la 15 Feb. și a durat până la 15 Martie școala Jărănească din Brașov cu o populație de 51 elevi-țărani, dintre care 10 din despărțământul *Trei-Scaune*. Dintre inițiativele proprii despărțământului Brașov, cităm executarea fișelor individuale ale

țărănilor școalei, analiza sângelui, lecții de educație fizică, prelegeri despre apărarea în contra gazelor ca și o interesantă anchetă ce a cules părerile țăranilor asupra școalei țărănești.

Despărțământul *Clujului* și-a organizat școala lui țărănească pe o durată de trei săptămâni, din ultimele zile ale lui Februrie și până la jumătatea lui Martie, cu 40 de țărani tineri, între 20 și 30 de ani. Orarul s'a dezvoltat mai ales după amiază. Programul analitic a cuprins următoarele cursuri: *Limba română* cu dl prof. *I. Chinez*, *Istoria* cu dl prof. *Gh. Popa*, *Geografia* cu prof. *Val. Pușcariu*, *Chestiuni economice* cu dl *Victor Jinga*. *Drept și Constituție* cu dl *Dr. Spornic*, *Culturale* cu dl *T. Spârchez*, *Igiena* cu dl *Dr. Daniello*, *Educația morală* cu prof. *At. Popa*. Au mai funcționat cursuri spectale de agricultură, creșterea vitelor, albinărit, pomicultură, mașini agricole, valorificarea produselor, economia rurală.

Despărțământul *Făgărașului* și-a deschis școala la ferma model *Beclean* la 18 Febr. cu 18 țărani. Cursurile au durat până la 1 Martie. Școala s'a bucurat dintru început de sprijinul înțelegător al Camerii de agricultură, al Prefectului județului *Dr. I. Bârsan*, al Băncii Naționale, al școalei de fete și al Asociației „*Valea-Oltului*”. Conferențarii au fost: Inginer agronom *Em. Oros* pentru *Agricultură*, *Dr. vet. Gr. Bianu* pentru *Creșterea animalelor și valorizarea produselor lor*, dl *Ilie Agârbiceanu* pentru *Pomicultură*, *Pr. Alex. Popa* pentru *Apicultură*, *Dr. G. Cornea* pentru *Igienă*, dl *Romul Ursu* pentru *Cunoașterea legilor și așezămintelor țării*, dl *Titu Savu* pentru *Cooperative și asociații țărănești*, dl *V. Literat* președintele despărțământului pentru *Răspândirea culturii la sate*, dl *Gh. Codrea* pentru *Cunoștințe generale și deprinderi în scris și citit*, dl *Iorgu Sandu*, profesor pentru *Cântări*, dl *E. Roșală* pentru *Educația fizică*, dl *Toma Stoica* pentru *Lucru manual* și *Pr. Octavian Popa* și *Pr. Matei Rădules* pentru *Educația religioasă*.

Examenul dela sfârșitul cursurilor a cules frumoasele răspunsuri ale elevilor ce au mulțumit recunoscători prin glasul țăranului *Virgil Grama*, în cadrul unui festival de închidere a școalei.

Despărțământul *Maramureș* și-a redeschis la 23 Februarie cursurile școalei ce a devenit acum acolo o permanentă necesitate. 30 de țărani din 13 comune ale județului au urmat regulat timp de trei săptămâni, lecțiile ce s'au ținut — după programul de anul trecut — într-o sală a fostului liceu reformat. Profesorii au depus

rodnicia lor muncă în mod gratuit, ilustrându-și astfel un idealism a cărui frumusețe am dori-o generalizată în toate despărțămintele noastre.

Despărțământul central județean *Tg.-Mureș* a înființat deasemenea în localul școlii normale de băieți, o școală țărănească ale cărei cursuri deschise la 25 Febr. au durat până la 24 Martie, cu un succes moral ce s'a impus în cele din urmă tuturor. Au participat în total 40 de săteni din 19 comune diferite ale județului și mai ales din Valea Nirului în parte desnaționalizat, folosindu-se astfel bunul prilej întru trezirea adormitelor însușiri naționale. Programul analitic a cuprins ca de obicei materiile practice și elemente de cultură națională.

Au ținut cursuri: *Agricultura* dl Ing. I. Jecu, *Pomicultură* și *Apicultură* dl Ing. Haralambie Dolejan, *Cooperajia* și *contabilitatea* veteșii sătești, dl Inspect. N. Hertesz, *Silvicultura* dl Inspect. T. Broșteanu, *Legumicultură* prof. ing. N. Lozinschi; o atenție deosebită s'a dat celei mai productive ramuri a gospodăriei județului: Creșterea și îngrijirea vitelor prin dl medic veterinar dr. Cristoloveanu. „*Astra*” medicală a ținut o serie de conferințe demonstrative despre igiena satelor de către dnii Dr. Baci, Nicoară, Man, Varga și Bota. Apicultura a fost predată de dl Ion Petruș, *Elemente de administrație* de către dl Ștefan Pinte, *Istoria* de dl Gr. Ciortea, *Geografie*: Eug. Daschievici, *Dreptul* dl prof. I. Lupșea, N. Albu, *Organizare culturală* dl dr. Ion Bozdog, președintele despărțământului, *L. română* dl prof. Aurel Pop și dr. I. Bozdog. Examenul de la sfârșitul cursurilor a verificat temeinicia cunoștințelor însușite ca și aptitudinile formale ale țărănilor.

Despărțământul de plasă *Salonta* și-a deschis școala sa țărănească la 5 Februarie funcționând până la 4 Martie cu 30 de țărani coloniști din împrejurimi, cari au putut frecventa cursurile, locuind totuși pe la casele lor.

Cursurile s'au ținut seara între orele 6 și 8. Materiile care s'au predat au fost următoarele: *Agricultură* conferențiar I. Jiglău, agronom, *Zootehnie* conferențiar T. Bădescu, veterinar, *Pomicultură* conferențiar A. Chinez, *Apicultură* conferențiar A. Gruiaș învățător, *Cooperajie* conferențiar Saffa, director gimnaz. de băieți, *Igienă* conferențiar Dr. Liviu Cosma, *Dreptul* conferențiar Dr. M. Coșu, avocat, *Cunoștințe generale* conferențiar I. Nanu, învățător. Programul a fost astfel întocmit, ca în el să predominie cursurile de cunoștințe practice. S'au vizitat deasemenea o lăptărie, o fermă de pasări, o stupărie. La sfârșitul cursurilor, s'au distribuit premii în sămânță de

trifoiu, ouă de găină, altotiu de cireș și cala, cărți de agricultură și zootehnie. Școala și-a desfășurat activitatea într-o atmosferă de viu interes, atât din partea profesorilor, cât și a elevilor țărani. Încă din ziua a doua a cursurilor, s'au prezentat cu 10 țărani mai mulți decât cei înscriși, iar conducătorii despărțământului în dorința de a vedea mai grabnic înfăptuită școala, au ajutat cu banii lor proprii funcționarea ei. Influența școalei din Salonta a fost atât de vie, încât țărani au cerut continuarea ei la anul.

Despărțământul central județean al *Sălajului* sprijinit — mai puternic din partea comitetului central al „Asociațiunii” — a îmbrățișat la rândul-i ideea școalei țărănești înființând una în *Zalău* deocamdată numai cu 14 elevi — din pricina localului nepotrivit — pentru întreagă lună a lui Martie. Întrucât nu avem încă date mai ample asupra activității școalei din *Zalău*, vom fi bucuroși să revenim asupra ei.

Școala țărănească din *Satu-Mare*, concepută ca activând în trei cicluri, și-a desfășurat primele ei puteri între 19 Februarie și 3 Martie cu 29 elevi-țărani. Programul analitic a cuprins 10 ore de *Agricultură*, conferențiar fiind dl *Lazar Prianu*, cons. agricol, 6 ore de *Apicultură* cu dl ing. *I. Coca* și ing. *Gh. Filip*, 4 ore *Creșterea și îngrijirea vitelor* cu dl dr. *V. Rotărescu*, 8 ore de *Pomicultură* cu dl *Gh. Mărcuș*, 6 ore *Istorie* cu dl prof. *Gh. Barbul*, 4 ore *Geografie* cu dl *Dăriu Pop*, 6 ore *Datorii și drepturi* cu dl *D. Husum* și *I. Galea* magistrați, 6 ore de *Igienă* cu dl *B. Giurgiu* și *Atanăsie Demian*, *Cooperajia* cu dr. *I. Nagy* și *Canto* și dans 4 ore cu dl *Aug. Ungur*. S'au mai introdus în plus 4 ore de *Educația Națională*, conferențiar fiind dr. *Eug. Seleș* care a vorbit și despre rolul „Astrei” în trecut și despre viitorul ei. Orarul a cuprins 3 ore dimineața și 2 după amiază, urmărindu-se aplicațiunile practice la cursurile de *Pomicultură*, *Stupărit*, *Igienă* și *Agricultură*. Școala țărănească din *Satu-Mare* și-a putut desvolta sistematica ei activitate, datorită binevoitorului sprijin al unor instituțiuni și persoane ce i-au înțeles dintru început mintea. Comitetul central al „Astrei” și-a arătat sollicitudinea sa la care s'a adăugat ajutorul Camerei de agricultură prin președintele ei, dl dr. *Ioan Tibil*. Au dat de asement sprijinul lor dl *Gh. Medan*, președintele Reuniunii județene a învățătorilor și dl *Aug. Ungur*, directorul Casei învățătorilor, care au pus la dispoziția elevilor în mod gratuit casă, luminat și încălzit. Domnii *Ambrosiu Nicoară*, directorul școalei de ucenici și *Dăriu Pop*, directorul școalei primare Nr. 1., au oferit școalele lor pentru ținerea cursurilor. Școala țărănească din *Satu-Mare* și-a dat

astfel prețioasa ei contribuție la opera de educație a maselor.

Despărțământul Târnava-Mare și-a deschis școala sa țărănească la *Sighișoara* în ziua de 4 Martie durând până la 1 Aprilie. Au luat parte 24 de țărani din județ și oraș. S'au ținut următoarele cursuri: Ing. V. Sonea Pomicultură și apicultură, dir. D. Stoicescu Agricultură și creșterea vitelor, instit. Ș. Șerban Lucrul manual, avocat dr. G. Jureliță Cunoașterea legilor, prof. Fl. Prodan Istoria, geografia țării, pr. A. Stoicovici Lecturi din Sf. Scriptură, medic dr. O. Ganea Probleme de igienă, prof. R. Popa ore de muzică, prof. Gh. Babeș Educație fizică, prof. Horia St. Teculescu Scriere și-cetire, Organizarea culturală a satelor. Școala țărănească din *Sighișoara* a funcționat cu sprijinul material al Camerei de Agricultură, al primăriei și al comitetului școlar județean, întreținând viu, atât interesul țăranilor cursiști, cât și al profesorilor.

Școala țărănească a despărțământului din *Turda* a funcționat între 8 și 20 Ianuarie cu înțelegătorul sprijin al Camerei de Agricultură, având 31 elevi plugari din 14 comune ale județului. Audiate cu multă atenție, cursurile profesorilor au fost urmate de vii discuțiuni între țărani. Ca aplicațiune, s'a făcut o excursie de studii în comunele *Plăești* și *Mihaiu-Viteazul*, sub conducerea profesorilor, pentru ca țărani să vadă câteva gospodării bine organizate. Lecțiunile școlii au fost sistematice pregătite după planuri detaliate ce ni s'au comunicat în întregime. Menționăm aici câteva constatări și deziderate ale despărțământului *Turda* în legătură cu problema școlilor țărănești. Conducătorii subliniază mai întâiu necesitatea colaborării dintre „Astra“, Camera de Agricultură și școlile de specialitate agricolă. Pe lângă cursurile obișnuite ale școlii țărănești ar mai fi utile cursuri de scurtă durată din specialități ce interesează agricultura regiunii. Este apoi necesar ca auditorii cursurilor să fie urmăriți și îndrumați acasă în gospodăriile lor de către specialiști agronomi pentru ca să se observe ce se poate aplica din cele învățate. În sfârșit, despărțământul din *Turda* socotește că realizările ce se vor face în gospodăriile plugarilor cari au audiat cursurile, trebuiesc cunoscute de specialiștii agronomi spre a le aduce la cunoștința satelor.

* * *

Din înștruirea datelor de mai sus, cititorul a putut aprecia — socotim — importanța și viçoarea noului curent al educării maselor prin școlile țărănești. Înăptuită mai întâiu pe legendarele țărâmurii ale *Maramureșului*, ideea

a fost îmbrățișată — cu foarte puține excepțiuni — de mai toate despărțămintele noastre, fie prin imediatele realizări ce le-am descris mai sus, fie prin dorința de a o cristaliza în fapte în momentul în care piedicile materiale vor fi învinse. Curentul școalelor țărănești s'a impus astfel cu o impresionantă putere, înscriindu-se definitiv printre cele mai potrivite mijloace de ridicare a satelor.

Cu o nouă concentrare a factorilor activi, cu spiritul de jertfă și entuziasmul de totdeauna al luptătorilor „Astrei“, cu suflul tradiționalului idealism ce a susținut permanent opera educativă a „Asociațiunii“, biruința școalelor țărănești va fi în viitor tot mai desăvârșită întru înălțarea acestui neam la culmi pe care trudița lui viață istorică i le-a ascuns în norii futuror suferințelor omenești.

Fapte și realizări în Despărțământul Clujului.

De At. Popa.

De câțiva ani încoace, data s'ar putea fixa, — anul 1926 — *Astra* este pe un drum de realizări pe care mai înainte nici nu le-a prevăzut, nici nu le-a pus în mod stăruitor în program. Până atunci „Astra“ își continua drumul vechi, căutându-și un echilibru în viața culturală și socială a României noi. Motivul este ușor de lămurit. După războiu, Statul a luat multe din inițiativele societăților culturale, mai ales în provinciile alpine, iar în anii mai buni, tezaurul a contribuit în o măsură tot mai mare la întărirea instituțiilor de cultură. N'au fost ajutate în mod direct și cu sume mari, dar susținând și întărind învățământul public de toate gradele prin cursurile complementare dela școlile primare, cursurile de adulți, cursurile de perfecționare de tot felul, instituțiile culturale particulare au resimțit această intervenție și între ele nici „Astra“ nu putea ține pas cu inițiativa și acțiunea culturală oficială.

Data de 1926 este importantă, mai ales pentru noi, cei dela Cluj, din mai multe puncte de vedere și anume: *în adunarea generală dela Zălau s'a cerut și admis, introducerea principiului biologic ca fir conducător în activitatea Astrei; apoi înființarea unei asociații de educație fizică, intelectuală și morală, ca mijloc de realizare a acestui principiu.*

Faptul că Statul a devenit tot mai mult cultural a fost în favorul „Astrei“, nu fiindcă a ajutat-o, ci doar prin faptul că, în aparență, a stânjenit-o. „Astra“ nu putea să rămână

inactivă sau să se mulțumească cu adunările generale frumoase și înălțătoare, dar cu rezultate prea mici față de necesitățile timpului, ei a trebuit să caute alte mijloace și alte baze de lucru ca să întregască acțiunea de culturalizare a Statului cu mijloacele pe cari le va afla de bine.

Nu era încă suficient lămurită adunarea generală dela Zălau, asupra năzuințelor „Astrei“, dar a admis dorința secției medicale, cu atât mai vădit cu cât această secție începuse a face cercetări și a da sfaturi și învățături poporului pe cari nu le primea dela nimeni și avea mare nevoie de ele. După războiu, bolile fizice și mai ales cele sociale erau foarte răspândite, iar alături de ele, bolile morale, aduceau lipsa de încredere în capacitatea și vigoarea neamului nostru. *Astra medicală* a înțeles ce trebuia făcut și munca începută a continuat-o cu o stăruință extraordinară și cu o însuflețire și perspective promițătoare.

Nu s'a putut prelucra un program amănunțit fiindcă orice acțiune în acest câmp de lucru era bună și binevenită. Munca de luminare și-a adus roadele cari de acum înainte se văd tot mai mult. Pe când, încă înainte cu câțiva ani, poporul dela sate era numai receptiv și inactiv, azi în unele locuri ia inițiativa și cere muncă de culturalizare și de îndrumare dela cărturarii lui.

„Astra“ a lucrat în unele părți ale Ardealului mult și cu folos. În ținuturile românești cu tradiții, obiceiuri, grai, port și cultură românească veche și nealterată, „Astra“ a lucrat ușor, ogorul a fost destelenit, dar în jurul Clujului, ca „Astra“ să poată lucra cu folos, trebuia să lupte cu greutăți mari pe cari credea că nu le va învinge, dar a învins.

În ținutul Clujului și nordul Transilvaniei, unde grațul era stricat prin influențe străine, unde portul românesc a dispărut aproape fără urme, unde dansurile românești nu erau cunoscute, unde tradițiile culturale erau în dispariție, unde viața culturală a intelectualilor a fost suprimată, unde manifestările românești erau acte de eroism, aici unde trebuia adusă încrederea în forța și vitalitatea noastră de Români, aici, „Astra“ a trebuit să lupte pe multe fronturi deodată, aici, munca n'a fost ușoară. Cu greutate, putem spune, că a învins.

O greutate mare, alături de cele pe cari le-am amintit a fost lupta în ascuns pe care o avea cu acțiunea oficială. Nu se știa de nici o luptă, dar se simțea. Poporul a ajuns să fie obișnuit să nu dea nimic pentru școală, ei totul să dea Statul. Bisericiile slăbite de vremuri și de sărăcie nu s'au refăcut, așteptându-se sprijinul Statului. Orice acțiune pentru folos public era așteptată dela Stat sau încurajată

de Stat. Statul a dat după felul și criteriile pe cari le-a crezut de bine și unde n'a dat, ruina și pustiu n'au întârziat. S'a creiat o mentalitate primejdioasă și dezastruoasă pentru viața noastră politică, culturală și economică, crezându-ne neputincioși fără sprijinul Statului. Deci „Astra“ avea de luptat și cu această mentalitate, căutând să afirme încrederea și forțele noastre, că putem face față necesităților culturale ale zilei și cu propriile noastre forțe materiale, intelectuale și morale. Și în această direcție biruința este aproape câștigată. Într'ajutor l-a venit criza economică care a atins-o foarte mult, așa că într'o vreme par'că se credea de tot anemiată, datorită însă energilor de care dispune, a găsit calea de muncă în toiul acestei crize dând elan muncii sale și încredere în acțiunea pe care o desfășoară.

În munca sa „Astra“ s'a răzimat pe colaborarea și înțelegerea cărturarilor. În satele în cari cărturarii n'au trăit bine a fost mai greu de pătruns, dar totuși a pătruns. Datorită acestor cărturari înțelegători, „Astra“ a pus bazele unei acțiuni viguroase și cu rezultate evidente.

Ce rezultate mai frumoase să amintim decât faptul că sunt sate în cari elementul românesc a fost slăbit și unde din munca și din jertfa poporului s'au ridicat case naționale, alături de școală și de biserică?

Începutul l-a făcut Despărțământul din Cluj cu ridicarea Casei naționale din Feleac. Nu este terminată încă, fiind plănuită cu tot confortul necesar, dar inițiativa oficială a trecut la cea particulară și vedem ridicându-se Case naționale în Frata, în Almaș și în zilele din urmă în Topa Mică, după ce în vară s'a inaugurat una în Jimbor de lângă Hida. „Astra“ a venit doar cu un mic ajutor bănesc, după ajutorul moral pe care l-a dat de câte ori s'a întâlnit cu poporul. Ce izbândă mai frumoasă se poate încresta decât deschiderea acestor noi localuri de cultură pe cari le susțin, le îngrijesc țărani, în cari se vor face petrecerile, șezătorile populare, părăsind cârciuma străinului și odată cu cârciuma și băutura. Nu este necesar să arăt importanța acestor realizări, cari vor aduce cu sine altele și mai importante. De Casa națională este legat corul țăranilor, biblioteca, șezătorile de petrecere, șezătorile de lucru și încetul cu încetul, ca la Topa Mică, de pildă, Casa națională va avea un atelier pentru lucrări diferite în timp de tără pentru folosul casei și a comerțului și poate și a artelor populare autohtone.

Dar mai e ceva. Casa națională dintr'un sat schimbă mentalitatea țăranului de a cere totul dela Stat, de a fi cerșetor, îl face stăpân peste un bun al său, realizat prin

jertfa și priceperea lui. Cărturarii nu pot sta deoparte, trebuie să se desbrace de patimile și de învrăjbirile de orice natură ar fi ele; în fața acțiunii culturale, interesele individuale dispar. Acesta este un câștig de preț.

Până la Casa Națională s'a bătătorit un drum lung. Trebuia deșteptată dragostea de carte, de învățătură, de tot ce e specific sufletului românesc.

Pentruca acțiunea să fie mai coordonată, mai concentrată, mai asigurată, era necesară această instituție, care nu este un decor, ci o necesitate.

Fără de această realizare, mențiune specială merită comunele Cojocna și Baciu cari au mers și mai departe. La stăruința cărturarilor locali s'a înființat în fiecare din aceste comune câte un muzeu local, ceea ce este un progres remarcabil, dovadă a unei conștiințe superioare de cultură și bunul sufletesc al poporului nostru. Muzeul este o oglindă a vieții istorice, culturale și artistice a satului și când țărănul român poate să facă un sacrificiu cât de mic pentru muzeul satului, conștiința lui de superioritate și valoare culturală și biologică primește un îndemn puternic de afirmare și de stăruință în această afirmare. Cine cunoaște aceste sate, va vedea că aici a fost o luptă dârză cu indiferența și cu izolarea. În amândouă satele elementul românesc a fost încătușat, iar acum s'a eliberat și cere aer pentru respirație. După această biruință va urma și alta: întărirea bisericii și a școlii tot prin concursul poporului. Se crede în popor că satele din jurul Clujului ar fi mai înaintate în cultură cu spoiala ce o aduc din oraș, servitoarele și servitorii cari își fac ucenicia cine știe unde și pe la cine. Spoiala aceasta este cea mai puternică otrăvă de distrugere a sufletului, mai ales că în Cluj nu s'a putut porni o acțiune destul de viguroasă de îndrumare a tinerețului dela sate, evadat aici în orașul plin de bine și de rău.

Cojocna alături de alte inițiative mai are ceva de remarcat. De mai bine de un an scoate revista *Vlăstarul*, apoi *Vlăstarul Câmpiei*, publicând prețioase culegeri de folklor, pe lângă diferite cercetări serioase asupra comorilor de artă populară ca: motive de țesut, de împletituri, de încrestături, de cloplituri în lemn. La început a apărut litografiată, azi e tipărită. Se susține din jertfe și contribuția cărturarilor din Cojocna și a pătruns și în casa săteanului, ici colo mai ușor decât în cea a cărturarului. Are caracter regional, dacă nu chiar local, ceea ce este bine.

Echipele cu cari „Astra” a cercetat satele de câțiva ani încoace, au deschis o altă latură a manifestărilor țărănești. Pe când mai înainte era o raritate ca într'un sat să se joace teatru fie el cât de primitiv, în tot cazul

ceva superior Vicleimului, azi s'a ajuns ca sătenii să joace pe scena Teatrului Național din Cluj într'un mod superior dând dovadă de talentul real și viguros al țăranului român, când acest talent este descoperit și cultivat. În oricare parte a județului s'ar juca vreo piesă, rezultatele sunt neașteptate și superioare. Nici nu se putea altfel, când s'au executat coruri mixte pe 4 voci cu o siguranță, claritate și nuanță apreciable și ce e mai mult, pregătite într'un timp destul de scurt. Corurile din Aghireș, din Suceag, din Sâncratul Almașului și din Mociu și alte sate, au stârnit admirația cărturarilor noștri. Cu coruri și teatru au făcut adevărate turnee „Șoimii“ din Aghireș, Chinteni și Mociu. N'au încă suficiente mijloace bănești pentru transportul la depărtări și mai mari, ca să facă plăcere și altor frați din satele cari îi invită din ce în ce mai des. Azi, mâine, „Astra“ nu va fi nevoită ca ea să facă propagandă, ci numai să o îndrume, să dea materialul, sfaturile și inițiativele, realizările le fac echipele de țărani cari s'au dovedit admirabili propagandiști.

În domeniul cultural, mai remarcăm și introducerea dansurilor naționale în unele locuri excluzând pe cele luate și învățate de la conlocuitorii străini și aceasta nu într'atât în satele curat românești, ci în satele unde sunt și minoritari, cari până ieri alături au stăpânit, condus și subjugat elementul românesc. Mândria și conștiința de Român s'a trezit, cere puțința de afirmare, nu prin împilare, ură, umilire, batjocură, ci prin superioritate de cultură, în atitudine și în virtuți morale și naționale. Acest sentiment și această concepție a răspândit-o „Astra“, și se vede că poporul a înțeles îndemnul și glasul cărturarilor răspunzând cu atâta demnitate. Ce mulțumire mai mare să ai decât știind că în Suceag, unde cândva străinul de neam erau în majoritate, iar Românii fără puțința de afirmare și de rezistență, azi, prin „Șoimii“ de acolo s'a introdus nu numai dansul românesc, ci și portul românesc. Românele, s'au pus la lucru, bărbații au schimbat stratele și sunt mândri că sunt înclși cu brăul țesut în răsbotul soțiilor lor, îmbrăcați cu cămăși înflorite și cu silința de a curăț și grațul de cuvintele streine, iar cântecul răsună în voia lui pe glasul doinei românești. Acest lucru nu este numai la Suceag, este la Aghireș, la Gârbou, la Sâncratu, la Mociu, Mânăstireni și încetul cu încetul și celelalte sate vor sta alături de acestea.

În domeniul cultural este de remarcat și faptul că despărțământul Mociu a înființat o Universitate populară care lucrează după un plan chibzuit în satele din jur cu rezultate frumoase. „Șoimii“, prin ideologia lor românească și de

afirmare a vigoarei naționale, câștigă teren din ce în ce mai mult și se impun prin seriozitatea, tenacitatea și dragostea de popor, cu orice sacrificiu, prin învățătură și muncă.

Este explicabil că pe teren cultural s'a ajuns mai curând și la mai mult decât pe alt teren. Terenul social-economic este mai greu de lucrat, inițiativa delă oraș sunt mai platonice decât mai realiste. Cu toate acestea și pe acest teren putem încresta ceva. Tot Suceagul cel încătușat, a dat pilda. Fiind aproape de Cluj și având legături cu intelectualitatea Clujului prin „Șolmit“ de acolo și cei de aici, au pus bazele unei cooperative de desfacere a lapteului și a produselor de lapte. Văzând că la Cluj se caută mai bine laptele și untul de vacă, au schimbat bivolițele cu vaci bune de solu și prin cooperativa lor aduc laptele la Cluj, fără ca să vină din fiecare casă câte un om în fiecare zi, să câștige puțin și să piardă mult. Au păstrat bivolițe pentru lucrul câmpului, regiunea fiind deluroasă și greu de lucrat, iar pentru prăsilă și lapte în vite de solu bun. Străinii din sat nu privesc cu ochi răi ceiace fac Românii, ar dori doar să fie și ei cu ei. „Șolmit“ însă nu pot fi, rândurile lor fiind de așa natură, astfel că s'a simțit și impus necesitatea solidarizării elementului românesc și pe teren economic. Acești țărani din Suceag, bărbați, femei și tineret în seara de Crăciun au venit la Cluj și au cercetat casele cărturarilor pe cari i-au cunoscut, aducându-le vestea Nașterii lui Isus prin colinde și urări culese din tradițiile frumoase românești. Alături de vestea ce ne-au adus, am prins și vestea că Românul este în stare de mai mult, poate să dea cinstire cuvenită tradițiilor, gândurilor bune și oamenilor cari simt cu ei și pentru ei.

Cetățile de rezistență, anti-culturale și anti-naționale și-au deschis porțile și s'au predat. Nu toate însă, mai avem câteva.

Rezistența mai mare o avem în Cluj cu suburbiile lui și în centrele muncitorești, ex. cel din Aghireș. În orașul Cluj pentru intelectuali se face mult, ei înțeleg folosul învățării și au și dat dovezi suficiente. Grea este munca în păturile sociale ale muncitorimii și ale țărănimii din suburbii. Cu toată greutatea, unele piedeci au fost învinse și azi s'a ajuns acolo, că s'a putut pătrunde — cu concursul conducătorilor lor — și în atelierele delă căile ferate unde spiritul românesc era sufocat și împiedecat de a se manifesta, astfel că azi în cadrul acestor ateliere să vedem înjghebându-se și afirmându-se o asociație românească, iar Astra să găsească ușile deschise ori de câte ori ar vrea să stea de vorbă cu meseriașii și muncitorii

români. Aici n'a fost indiferență ci ostilitate. Muncitorii prin organizațiile lor urmăresc cultivarea profesională, sindicală și politică, dar totul departe de orice colaborare cu instituțiile de cultură românească, în care au văzut primejdia acțiunii lor.

Tot în Cluj s'a putut realiza încă un lucru demn de remarcat și anume colaborarea școlii cu Astra, înființându-se în cartierul Str. Grigorescu un *cerc cultural* subfrumoase auspicii și cu șanse bune de lucru și de realizări. Este un bun început și e un semn, că școala se alătură inițiativei particulare servind interesele naționale și culturale ale multor Români de cari, în afară de școală, prin mijloacele ei modeste, nimeni nu s'a ocupat.

În colonia minieră dela Ticu, lângă Aghireș, munca de organizare pe baze naționale este în curs. Adunările Astei de acolo au fost adevărate manifestații naționale. Români prinși de scopurile stremene de aspirațiile lor, cer să fie ocrotiți, îndrumați. Nu cer ajutor, ci călăuză. Astra e chemată să le-o dea și de felul cum se va da lupta, Astra va putea încresta încă o biruință în acțiunea muncitorească românească.

S'a făcut până acum ceva bun, drumul este deschis, câmpul este gata pentru lucru, seceriș bogat, se caută cât de mulți secerători.

Am relevat câteva fapte și realizări dintre multe altele ascunse și neștiute, cari poate mici și în aparență neînsemnate, au fost însă determinante pentru indivizii și colectivitatea la faptele pe cari le-am cunoscut. Sunt fapte și realizări de temel și pot fi de îndreptar în acțiunea culturală a satelor noastre.

La aceste rezultate nu s'a ajuns nici prin reclamă, nici prin demagogie, cu atât mai vârtos prin urmărirea de beneficiu de orice natură ar fi ele, ci prin muncă stăruitoare, modestă, sinceră și cu dragoste de acțiune și de popor. Poporul știe să aleagă neghina din grâu, recunoaște făciunile din bobul bun. Astra are un critic prețios în conștiința poporului și dacă a câștigat până acum ce a câștigat, se datorește felului de a lucra și felului de-a îndemna și îndruma. Problema de viitor este adâncirea felului de punere în aplicare a principiilor noului create, a felului cum va îndruma acțiunea atât de folositoare a „Șoimilor“ dela sate și a măsurii în care va putea ridica și ține trează conștiința națională a poporului român, prin cultivarea virtuților nobile străbune, prin cinstirea tradițiilor frumoase și prin afirmarea energiilor de muncă pozitivă a țaranului și ale intelectualilor săi.

Școlile țărănești din Danemarca.

De H. P.-P.

Acum, când s'a pornit și la noi cu atâta elan îndreptățit și vrednic de laudă, mișcarea „Școlilor țărănești“ — va fi de interes să știm cum s'au înfiripat în Danemarca aceste școli, în țara cu prototipul clasic al școlilor țărănești.

Se implinesc în anul acesta 90 de ani de când a luat ființă în Danemarca întâia școală țărănească! 90 de ani! Ce vârstă respectabilă pentru instituția aceasta!

Indată ce rostești cuvintele „Școală țărănească“ îți vine în minte numele lui Grundtvig, întemeietorul și promotorul providențial al întregului curent.

Nu va strica, dimpotrivă, ne va prinde bine, să expunem în cele ce urmează viața lui Grundtvig și principiile școalelor sale.

Nicolae Frederic Severin Grundtvig a fost un teolog, istoric și poet danez. S'a născut în 1783 în Udby (Selandia) și a murit în Copenhaga, 1872. Ca student s'a specializat în teologie și în istoria nordică. Pastor (preot) în Copenhaga, a ajuns până la rangul de episcop — din cauza ortodoxiei sale în cele religioase, s'a retras mai apoi, formând o comunitate religioasă cu cel ce puneau pondul principal pe cele trei articole de credință. Ca om politic era liberal, mai cu seamă după ce trăise câțeva vreme în Anglia. Ca poet a scris poezii religioase, pline de sevă, de dragoste de viață, în concordanță cu principiile religioase. Și astăzi sunt cântate aceste texte religioase în Danemarca.

După nenorocirea națională — flota engleză a bombardat Copenhaga, în 1807 și a capturat flota daneză — prințul moștenitor al Suediei a intrat în Holstein, 1813 și — după o campanie scurtă de țarnă — a silit Danemarca să abziecă de Norvegia — antagonismul între germani și danezi se înăsprea din ce în ce, ajungând la rășbotul de 3 ani (Schleswig-Holstein) — Grundtvig n'a găsit alt remediu ea să ridice sufletul poporulul său decât dându-i încredere prin școlile țărănești.

Încă de prin 1814 erau constrânși copiii prin lege să cerceteze școala (cel de 7 până la 13 ani), iar, în 1849,

veni legea ca copiii săraci să beneficieze de școală populară gratuită.

Grundtvig nu se mulțumi numai cu instrucția copiilor dela 7 la 13 ani, ci ceru ca tineretul să aibă puțința să se instruiască și dela 18 ani în sus, în special, despre literatura poporului danez și despre patria daneză; nu într'un mod savant, ci să privească problemele ce se impun în viața de toate zilele.

Dorința sa era ca toți tinerii, cari vin la școala țărănească să fi cunoscut deja în viață o ocupație, care să-i fi încălzit — iar școala avea misiunea să-i redea ocupațiile alese, cu și mai multă râvnă de lucru, cu orizonturi mai largi, cu poftă de a cunoaște binele și frumosul.

Mai întâi de toate avea să se predea în această școală țărănească *limba patriei*, dar nu cu de-a sila, cu gramatica, ci așa, cum se vorbește din partea poporului și cum trăiește în cele mai frumoase cărți ale poporului danez și cum dăinuiește în zicătorile și în cântecele populare.

După limba națională venea în rândul al doilea, ca obiect de învățământ, *istoria patriei*, glorificarea înaintașilor, povestirea, care trece din gură 'n gură, din generație în generație, despre faptele vrednice de reținut.

Elevii aveau să primească o „oglinadă a Danemarcei“, cu tablouri culturale, cu date statistice, cu informații despre constituția și legile țării.

Grundtvig recomanda ca în apropierea școlii să se afle o gospodărie model și ca școala să aibă localuri cu unelte pentru diferite meserii.

Între ascultătorii dorea Grundtvig să aibă nu numai țărani și meseriași, ci și viitori funcționari — ca cu toții să fie părtași de o cultură populară.

În urma luptei, care s'a dat între germani și danezi, în Schleswig — s'a înființat, în a. 1844, întâia școală de solul acesta în *Rödning*, în apropiere de Jütland. Studiile învățate erau: l. daneză, istoria, matematica, fizica, ist. nat., l. germană, gimnastica, cantul, grădinaritul și agricultura. Studiile erau predate de învățători cu studii superioare, iar colecțiile și aparatele folosite erau de cele mai bune.

A doua școală țărănească s'a înființat în a. 1850, de inv. Kristen Mikkelsen *Hold*, în Ryslinge, un sat pe insula Fünen. Deoarece *Hold* băgase de seamă că ascultătorii săi nu dau atenția cuvenită învățăturii propriu-zise, veni la idea să *invioareze* cursurile, stărnind interesul elevilor cu *citirea unor romane istorice daneze*. Instrucția o referea la viața zilnică a ascultătorilor — punând pontul principal pe viațuirea împreună.

Kolb au la început o școală de iarnă, pentru bărbați — din a. 1962 începând înflință alta, de vară, pentru femei. 1-au urmat exemplul multe școli țărănești.

Din școlile înființate astfel unele s'au luat după metoda școalei din Rödning, dând întâietate cunoștințelor câștigate, — altele, cele mai multe, au urmat metoda lui Kold. De obicei se înființa o școală țărănească astfel, că era încredințat un bărbat, pe care-l cunoștea ținutul întreg, cu deschiderea unei școli țărănești. Locuitorii îi ofereau un local cu preț scăzut și-l ajutau cu toții.

După războiul nefericit din 1864 s'au dezvoltat școlile țărănești cu mai multă intensitate. Poporul danez căuta să uite marile pierderi suferite pe urma războiului, de aceea se dete pe câțva timp și în brațele unui cult păgân al vechilor zei, dar se apucă și de adâncirea vieții practice: economia, desemnul, chimia și istoria naturală. La școala din Vallekilde de pe Seelanda s'a început chiar și un curs pentru pescari.

Cu timpul au recunoscut danezii că unele din școlile țărănești nu corespund cerințelor superioare, de aceea au înființat la Askov o școală țărănească superioară, pentru cei ce au urmat cursurile la școlile țărănești de până atunci.

Să cunoaștem sistemul de învățământ la școlile țărănești daneze.

Școala țărănească obișnuită, pentru bărbați, se ține în decursul lunilor de iarnă (1 Noembrie—31 Martie), pentru femei în lunile de vară (1 Mai—31 August). Aproape toți elevii și elevele locuiesc în școală. Studiile sunt de obicei, acestea: istoria, limba și literatura daneză, scrisul (tema), geografia, igiena și gimnastica (sistemul svedian). Religia nu este un studiu deosebit, dar cursurile se dau într'un spirit cu desăvârșire creștinesc. (Într'unele școale începe lecția cu o slujbă de dimineață, care — însă nu este obligatorie.)

Forma învățământului este cea de conferință, dar li se dă elevilor prilejul să pună întrebări. Din când în când sunt examinați. Într'unele școli s'au introdus și istoria naturală și tehnica. Conducătorii școlilor dau atenția cea mai mare dezvoltării energiei și a cugetării proprii la elevi.

Cursurile încep la 7 dim. După 3 ore de învățământ urmează o oră de gimnastică, apoi încă o oră de lecții. La 12 iau toți masa, cu conducătorul cursurilor în fruntea mesii. După masă se țin 4—5 ore de cursuri — adeseori se deschide fiecare oră cu câte un cântec.

Seara este rezervată instrucției personale, de multe ori însă se citește cu glas tare câte o operă poetică na-

țională. Odată pe săptămână se ține o conferință de conținut general, la care iau parte, afară de elevi, mulți oameni din împrejurime.

Elevii formează adeseori o societate, care se îngrijește ca să se mențină ordinea la școala țărănească.

Taxele sunt mici — de aceea sunt avizate școlile țărănești la subvenții publice și de ale Statului.

La sfârșitul anului școlar se ține o adunare de toamnă, cu prelegeri și lecturi, la care iau parte elevii și toți locuitorii.

Foștii elevi formează — de obicei — o societate, cu scopul de a promova școala lor sau dezvoltarea lor culturală proprie.

Cele mai cercetate școli țărănești ale Danemarcei au 200—300 elevi, instituțiile mai mici, în medie, cam 75.

Câteva informații despre școala țărănească *superioară* din Askov. Aceasta este, după cum am amintit, pentru elevii și elevele, care au absolvit o școală țărănească obișnuită și corespunde planurilor lui Grundtvig.

Askov-ul este în apropierea graniței — acolo s'au stabilit pedagogii danezi din Rödning, în 1865. Școala care primește atât bărbați, cât și femei, a suferit schimbări radicale în anul 70, a fost amolificată și se bucură de o faimă bună în întreaga Danemarca.

Clădirea principală are, între altele, o sală mare de conferințe, o bibliotecă cu 10.000 volume, o sală excelentă de gimnastică, laboratorii ș. a. Bărbații locuiesc, în cea mai mare parte, în clădirea aceasta, femeile sunt adăpostite într'o altă clădire.

Cursurile, aproape toate și pentru bărbați și pentru femei, țin 6 luni de iarnă.

Disciplinele învățate : limba maternă, mitologia nordică, istoria patriei, istoria lumii, cuprinsul testamentului vechiu, în parte, și a testamentului nou, constituția patriei, administrația și statistica Danemarcei, geografia, fiziologia, fizica, matematica elementară, zoologia și botanica, chimia, elementele agriculturii și ale creșterii vitelor de casă, socotul, contabilitatea, desenul, lucrul de mână, nordica veche, engleza, cântul, gimnastica (svedeză).

Se țin și cursuri speciale pentru cei ce vreau să ajungă predicatori între danezii din America de Nord, apoi pentru conducătorii cooperativelor sau conducătorii societăților șteafurilor ș. a.

Școala aceasta a fost cercetată în a. 1878—1890, în medie, de 117 elevi.

Rezultatele ?

Cităm, după rapoartele daneze din 1894: „Școlile populare au contribuit ca poezia și istoria daneză să fie accesibilă poporului, au nutrit iubirea față de patrie și de limba maternă, au lărgit cercul spiritual de vedere al populației dela țară și au trezit o concepție creștină veselă, afirmătoare a vieții.

„Au contribuit la nivelarea diferențelor de clase sociale și viața spirituală, evocată de școlile țărănești, s'a manifestat multiplu și în domenii practice. Cu ajutorul lor s'a ridicat la țară clasa meseriașilor, au influențat asupra țăranului danez, ca să introducă reforme în domeniul agriculturii — mai cu seamă pe la moșii — au promovat însă la sate mai cu seamă dezvoltarea căminelor, în care nu numai traiul între părinți și copii, ci și între stăpâni și muncitorime este bun“.

Caracteristic este că școlile acestea țărănești se mărginesc aproape numai la țară. S'au încercat pedagogii și în Copenhaga să înființeze astfel de instituții, de două ori, dar nu le-a reușit.

În legătură cu orașul au înființat foștii elevi ai diferitelor școli țărănești cămine, unde se întrunesc regulat și află adăpost și țărani ce vin vremelnic în oraș.

Care a fost influența școlilor țărănești în țările mărginașe? Toate au luat îndemnuri dela Danemarca.

Norvegia a înființat întâia școală țărănească în 1864, Suedia în 1868, Finlanda în 1888. Chiar și în America de Nord au introdus danezii emigrați școlile țărănești.

În 1929 se aflau în Danemarca *cca 80 de școli țărănești*, în majoritatea lor cu internate și ajutate din vistieria Statului.

Astfel a ajuns o țară, mititică în privința teritoriului (42.927 Km. patr.) și cu nici 3 și jumătate milioane de locuitori (recensământul din 1925), să fie una din cele mai înaintate țări din lume în ceea ce privește înaintarea culturală a populației — mulțumită sârguinței conducătorilor școlilor țărănești.

Bibliografie: Dr. Ed. Reyer: „Handbuch des Volksbildungswesens“, 1896. — Dr. Ernst Schultze și prof. G. Hamdorff: „Archiv für das Volksbildungswesen aller Kultur-völker“ vol. I. 1907. — Lexikon-Brockhaus. vol. IV. 1929.

Cuvânt Moldovenesc este singura gazetă populară apolitică din Basarabia și una dintre cele mai bune gazete populare din întreaga țară. A început să apară încă dela 1 Ianuarie 1914 sub conducerea lui N. N. Alexandri, Murafa și Pan. Halippa. Dela 1926 „Cuvânt Moldovenesc” este editat de „Astra Basarabiei”. Atât înainte când apărea sub Ruși, cât și acum, când a intrat în al 21-lea an de apariție, „Cuvânt Moldovenesc” a avut aceeași linie de conduită: gazeta populară cu tot felul de sfaturi și îndrumări folositoare pentru trebuințele norodului moldovenesc din Basarabia.

Nu face nici un fel de politică — singura ei politică fiind lupta pentru redășteptarea conștiinței naționale și înstărirea morală și materială a moldovenilor din Basarabia. În anii din urmă, de când apare într-un format mult mărit, are o paginajie statornică: pagina întâi cuprinde articole scrise pentru intelectualii satelor și un foileton literar. Pagina a II-a cuprinde răbojul căminelor „Astra” (5 coloane) și colțul cooperatist agricol (2 coloane). Pagina a III-a cuprinde vești din Basarabia, din țară și din lume. Ținem să menționăm că în această pagină, în afară de informațiile cu caracter general, care interesează pe cititori, sunt înfățișate întotdeauna acele fapte din care cititorii pot să scoată o învățătură, un îndemn bun: faptele rele ca să se ferească de ele, văzând urmările lor, iar cele bune ca să fie luate ca pildă.

În pagina a IV-a, se dau diferite sfaturi practice (3 coloane), folklor din Basarabia (2 coloane) și glume și anecdote (2 coloane).

„Cuvânt Moldovenesc” nu este o gazetă a cuiwa, este gazeta cititorilor ei. Tipărindu-se în 5000 de exemplare, nu este sat din Basarabia unde să nu ajungă câteva exemplare, unde să nu fie câșiva abonați.

Moldovenilor le place foarte mult gazeta.

Cu toate acestea, vremurile fiind grele abonații, nu-și pot plăti modesta sumă de 120 Lei pe an, costul abonamentului. Ne scriu să le trimitem gazeta pe datorie, până vor veni

vremuri mai bune. Astfel că gazeta se trimite celor mai mulți abonați în mod aproape gratuit. Mulți n’au plătit abonamentul pe câțiva ani în șir, totuși gazeta li se trimite. În prezent „Cuvânt Moldovenesc” are de încasat dela abonați restanțe de abonamente neplătite pe anii trecuți, peste trei milioane Lei.

În aceste condițiuni, fără sprijinul oficialității, desigur că „Cuvânt Moldovenesc” n’ar fi putut să mai trăiască. Dar iată că Dumnezeu ne-a trimis un mântuitor, pe dl *Stelian Popescu*, directorul românescului ziar „Universul”, care dela 1 Ianuarie 1933 ne tipărește gazeta în mod cu totul gratuit. Îi aducem și pe această cale călduroase mulțumiri din partea miilor de cititori.

Cum am spus „Cuvânt Moldovenesc” este gazeta cititorilor ei. Toți cititorii sunt colaboratori la gazetă. Unii scriu articole, alții vești, sfaturi, folklor, glume etc. În fiecare sat avem corespondent sau pe preot sau pe învățător sau pe notar sau un gospodar fruntaș sau pe toți laolaltă.

Dintre cei mai harnici colaboratori, trebuie să cităm pe: preoții *Zaharia Russu*, *Varlaam Buzilă*, *D. Harnaj*, *B. Chelaru*, *N. Murea*, *S. Păduraru*, *Ieromonah Ienachie*; apoi învățătorii *I. N. Micu*, *Sabin Popescu-Lupu*, *I. Ștefănescu*, *Mircea Ispir*, *Eremia Bălan*, *Gh. Iajcu*, *Gh. Iacob*, *Matei Starăș*, *Spiru Vutearu*, *N. Ivanov*, *P. Fală*, *D. Longhinescu*, *Lidia Georgescu*, *T. Balmuș*.

Dintre personalitățile culturale ale țării colaborază d-nii *Dasile Ghenzul*, *I. Agârbiceanu*, *Horia Petra-Petrescu*, *Dr. Ilie Dăianu* și alții.

Directiunile gazetei sunt fixate de comitetul central al „Astreii Basarabiei”, iar redactarea gazetei o face semnatarul acestor rânduri sub îndrumarea d-lui *L. T. Boga*, vicepreședinte. Adresa: *Bd. Reg. Carol II. Nr. 67, Chișinău.* *Alex. David.*

*

Apostol D. Culea: „Literatura copiilor și șezătorile cu copiii”, cu „Catalogul cărților pentru copii”. Din publicațiile „Casei școalelor”. Biblioteca pedagogică. Nr. 24 (1923). 296 pag. 23 Lei.

O carte, care merită toată atenția, nu numai a pedagogilor noștri, ci și a propagandiștilor noștri culturali.

Ul Dr. Iuliu Hațieganu făcea, la adun. gen. a „Astrei” din Brașov, observația, foarte justă, că și copiii lor li s’ar putea da atenția cuvenită din partea „Astrei”, ținându-li-se, *paralel* cu șezătoarele cu cei vârstnicii, șezători pentru copii și tineret.

Material bogat pentru astfel de șezători recomandă dl Apostol D. Culea în cartea aceasta. La loc de frunte înseamnă autorul: „Această scriere este *rodul încercărilor* făcute cu deplin succes în anii 1909—1910 la școala de aplicație din Galați și în anii 1911—12, cât am fost institutor la Tulcea. Partea teoretică, ca și aplicațiuni noi, au venit cu *experiența* ultimilor ani”.

(Institutorul de odinioară a ajuns director al Fundației regale „Principalele Carol”, mulțumită unei persistente și minunate activități în domeniul răspândirii cărții celei bune, a lozincilor sănătoase.)

Cartea de față este un sfetnic de prima ordine. Îngirarea unora din capitolele cărții ne va orienta asupra temelor tratate: „Organizarea șezătoarelor cu copiii; Planul unei șezători obișnuite; Șezătoarea satului nostru; Șezătoarea primăverii; a Paștilor; Șezătoarea pentru comemorarea unui eveniment național, unui scriitor; șezătoarea Crăciunului, a iernii; cinstirea eroilor (a morșilor); o șezătoare; cum se poate organiza o bibliotecă pentru copii prin cooperare; catalogul literaturii pentru copii în românește; teatrul copiilor, listă de piese (pentru copii)”, etc.

Sunt discutate pe larg și cu vervă, dând dovadă de un spirit de observație foarte fin, probleme cardinale pentru educația copilului prin mijlocirea cărții celei bune. Nu este locul aici să urmărim diseușiiilor din carte, accentuăm numai că dl Apostol Culea are o vastă lectură în privința propagandei culturale, pentru copii și tineret, în străinătate și la noi, încât oricine se îngrijește de educația tinerimii va câștiga prețioase cunoștințe citind această lucrare.

Cartea a apărut în 1923. De sigur are și lacune, dacă o cetim în 1934, ca orice repertoriu de cărți.

Unele lacune au dispărut, dacă completăm lista cărților care a apărut, tot sub supraveghierea dlui Apostol Culea, în 1933. („Catalogul Bibliotecii Populare” — Direcția Educației Poporului, Ministerul Instrucțiunii.)

Atragem deosebita luare-ăminte a propagandiștilor noștri asupra capitolelor: O șezătoare pentru comemorarea unui scriitor ori unui eveniment național; Cinstirea eroilor (a morșilor) aiurea și la noi — Ce se poate face cu copiii — (cu *liste* de bucași de citit și comentat); teatrul copiilor.

Catagoagele cu „literatura copiilor” vor prinde bine părinților și bibliotecarilor despărțămintelor noastre. Lipsurile să se comunice dlui Apostol Culea, care — de sigur — le va cântări și lua în considerare.

*

Caricatura în serviciul propagandei sovietice. Un caricaturist londonez, dl David Low, relatează în revista englezească din Londra „The Listener” despre propagandă între-prinsă de bolșevicii pe calea imaginilor și caricaturilor.

De ce, se întreabă englezul, de ce n’am învâța *sistemul* de propagandă dela bolșevicii, adaptându-l convingerilor noastre? De ce educația națională și opinia publică engleză nu sunt influențate mai mult de caricaturile pline de spirit?

Iată unele constatări din Uniunea Sovietică: Institutele bolșevice, pedagogice, sociale și de istorie, dau mare atenție propagandei prin imagini și caricaturi. În Moscova și în Leningrad stai să crezi de multe ori că muzeele ne relatează despre o revoluție a caricaturiștilor.

Prețutindet unde te întorești, în cluburile și sălile de întruniri, dai de placarde cu Lenin vorbind sau cu Stalin, care arată spre fabrici, îndemnând muncitorimea să muncească.

Dacă cercetezi spitalele și vrei să te informezi despre mortalitatea copiilor — și se arată, aproape sigur, imagini în mărimi diferite, cu câte un copil lungit în groapă și cu cifre statistice. Când tești din spitale dai

de afişe cu desene, cari îi evidențiază urmările necurăteniei.

Pe trottoare și pe drumurile de țară găsești deseneuri, cari predică moderațiunea și serviciul în folosul comunității (fîrește, bolșevice). Icolocolo dai de transparente peste străzi, cu inscripții și deseneuri de aceeaș categorie.

O revistă umoristică-satirică, viotiu redactată, cu caricaturi colorate, este revista săptămânală: „Krokodil”. E foarte răspândită. (Englezul observă: ca „Simplicissimus”-ulgerman în zilele cele mai bune.) „Krokodil” este organul regimului. Când a împlinit revista 10 ani de existență, a scos un număr special, retrospectiv. Ce a constatat la jubileu? Că a biciuit pe: bețivi, pe funcționarii necinstiți, pe cei ce izideau hârtia, pe birocrăți, pe incapabili din administrație, pe oportuniști, pe flecarii înfumurați, pe fanatici, pe gâlceviitori, pe falsificatorii de statistici.

De alffel are poporul rusese predilecție pentru afişe și caricaturi. Dovadă și „ziarele murale” — foarte importante pentru firme (casele de negoș), fabrici și cluburi. Găsești în „ziarele murale” și desenaori bândărani, dar găsești și pe alșii, plini de veruă și cu idel picante.

Critica locală este — de obicei — fără de mânuși. Caracteristică pentru Rusia de astăzi este zeflemeaua publică, fără de frâu. Iată: Boris s'a îmbătat. Olga este leneșă la lucru. A doua zi găsește pe mășinile lor afişe colorate, mari, cu inscripții usturătoare. Ivan este murdar. Deasupra ușii dela intrare găsește într'o bună zi în locuința sa

un desen: o seroață plină de murdării.

Chiar și regimul sovletic sprijinește sistemul acesta de zeflemea: împarte afişe, gata, cu locul lăsat liber, pentru numele celui batjocurit — cu o cămilă (simbolul prostiei), cu o broască jetoasă (simbolul lenei). În hohotele generale sunt predate aceste afişe celor cu musea pe căciulă. Nu lipsese și alte afişe, contra: bețetei, neglijenței, a moravurilor ușoare.

Ce ne-ar putea spune nouă sistemul acesta de propagandă? Dl prof. Iuliu Hațieganu serie, din experiență proprie: „Pentru penetrarea scrisului la sate, întrebunțăm mai ales afişe, tablouri, foi volante, pe cari le împrășliem prin satele parcurse. Aceste foi volante, scrise concis, frapant, să conțină mai ales anumite cunoștințe necesare vieții zilnice. Noi dăm o deosebită importanță acestor foi volante culturale, căci, deși ne oprim în 1—2 comune, punem în mișcare toate comunele parcurse. Foile volante se cetesc cu plăcere și se discută foarte viu, ba chiar se afişează pe pereții caselor țărănești, dacă au o formă simpatică. Tot asemenea sunt utilizate în propagandă tablouri...”

Ce ar fi dacă afişele ar conține și caricaturi cu persiflarea scăderilor noastre?

Ce ar fi dacă s'ar gândi lumea la noi și la o revistă umoristică-satirică, dar cu un ethos, care lipsește, în cele mai multe cazuri, celor existente?

N'ar strica nici în domeniul acesta un sistem oarecare...

(H. P.-P.)

Ultimele numere ale „Bibliotecii populare”:

Nr. 209-212 Prof. I. Lupas: „Trecutul nostru românesc”.

Nr. 213 Petrea Dascălul: „Tot omenia-i mai tare”, comedie țărănească în 3 acte.

S'au primit la redacție:

1. Leca Morariu: „De-ale Cirebriilor” IV, Cernăuți, 1934; 2. Buletinul demografic al României, 1934 Aprilie.

INFORMAȚIUNI:

Pentru autori: Lucrările primite la redacție, în 2 exemplare, vor fi înregistrate la „bibliografie”, iar cele ce privesc opera de propagandă culturală se vor recensa.

Reproducerea fără indicarea izvorului este oprită.